

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

DONDURULMUŞ ÇATIŞMALARIN
ÇÖZÜLMESİNDE KOLEKTİF GÜVENLİK
ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜNÜN ROLÜ: DAĞLIK
KARABAĞ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

İkhtiyar GURBANOV

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Bahlul ALIYEV

İstanbul-2022

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Ikhtiyar GURBANOV

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Dondurulmuş Çatışmaların Çözülmesinde Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünün Rolü: Dağlık Karabağ Örneği

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 27.09.2022

Sayfa Sayısı : 63

Tez : Dr. Öğr. Üyesi Bahlul ALIYEV

Danışmanları

Dizin Terimleri : Ermenistan, Azerbaycan, Dağlık Karabağ, NATO, KGAÖ, Dondurulmuş Çatışmalar, İkinci Karabağ Savaşı

Türkçe Özet : Bu çalışmamızda dondurulmuş çatışmaların çözülmesinde Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünün rolü Dağlık Karabağ örneği kapsamında incelemesi yapılmıştır.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Ikhtiyar GURBANOV

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

DONDURULMUŞ ÇATIŞMALARIN
ÇÖZÜLMESİNDE KOLEKTİF GÜVENLİK
ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜNÜN ROLÜ: DAĞLIK
KARABAĞ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

İkhtiyar GURBANOV

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Bahlul ALIYEV

İstanbul-2022

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

İkhtiyar GURBANOV

.../.../2022

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İkhtiyar GURBANOV' un Dondurulmuş Çatışmaların Çözülmesinde Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünün Rolü: Dağlık Karabağ Örneği adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan *Prof. Dr. Nezih Müsaoğlu*

İmza

Üye *Doç. Dr. Fatih Fuat Tuncer*

İmza

Üye *Dr. Öğr. Üyesi Bahlul Aliyev*
(Danışman)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 20..

İmzası

Prof. Dr. İzzet Gümüş

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmamızda dondurulmuş çatışmaların çözülmesinde Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün rolü Dağlık Karabağ örneği kapsamında incelemesi yapılmıştır. Dağlık Karabağ örneğinin dondurulmuş çatışmaların çözülmesi için tatmin edici örnek teşkil ettiğinden problemi tanımlama ve incelemek için başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmada, Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaklaşık otuz yıldır süregelen sorunların 2020 yılında savaşa dönüşmesi ile birlikte; tarafların müttefikleri olan, kolektif örgütlerin bu sorunun çözümünde uyguladıkları rolleri üzerinde durulmuştur. Taraflardan biri olan Ermenistan'ın en önemli silahlı destek alabileceğini düşündüğü Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nden savaşın Azerbaycan'ın uluslararası kabul edilen topraklarında sürdüğü gerekçesiyle destek alamadığı ve bu örgütün Dağlık Karabağ sorununun çözümünde üstlendiği fonksiyon üzerinde durulmuştur. Dünyanın önde gelen askeri savunma birlikteliğine dayalı oluşumu NATO, kendisini birçok uygulamalı sahada göstermiş iken, Ermenistan tarafından sürekli silahlı gücüne atıf yapılan KGAÖ'nün bu çatışmada sergilediği tutumların ve diğer faktörlerin de etkisi ile bölge de değişen güç dengesinin neo-realist teori üzerinden modellenmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ermenistan, Azerbaycan, Dağlık Karabağ, NATO, KGAÖ, Dondurulmuş Çatışmalar, İkinci Karabağ Savaşı

SUMMARY

In this paper, the case of Nagorno-Karabakh has been used to investigate the function of the Collective Security Treaty Organization in the resolution of frozen conflicts. It has been successful in defining and analyzing the issue, thus we can claim that the Nagorno-Karabakh example is a satisfactory example for the resolution of frozen conflicts. With the continuous issues between Azerbaijan and Armenia for over thirty years turning into war in 2020, the study emphasizes the role of collective groups, which are the parties' allies, employed in the settlement of this problem. It was emphasized that Armenia, one of the parties, was unable to receive the Collective Security Treaty Organization's support, which it believed could provide the most significant armed support, due to the fact that the war was still raging in Azerbaijan's internationally recognized territory and due to the role that this organization played in finding a resolution to the Nagorno-Karabakh conflict. The modeling of the shifting power dynamics in the region through neo-realist theory has adhered to the effects of the CSTO's attitudes in this conflict and other factors, despite the fact that NATO, the world's leading formation based on military defense cooperation, has demonstrated itself in many applied fields.

Keywords: Armenia, Azerbaijan, Nagorno- Karabakh, NATO, CSTO, Frozen Conflicts, Second Karabakh War

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Tezin Amacı	2
1.2. Hipotez	2
1.3. Kavramsal Çerçeve.....	2
1.3.1. Çatışma	2
1.3.2. Güvenlik.....	8
1.3.3. Kolektif Güvenlik	9

İKİNCİ BÖLÜM

KOLEKTİF GÜVENLİK ÖRGÜTLERİ

2.1. Kolektif Güvenlik Örgütlerinin Özellikleri	12
2.2. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü	13
2.3. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün Yapısı ve Stratejisi.....	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DONDURULMUŞ ÇATIŞMALAR VE DAĞLIK KARABAĞ SORUNU

3.1. Dünyada Dondurulmuş Çatışmalar	20
3.2. Post-Sovyet Mekânında Dondurulmuş Çatışmalar	24
3.3. Dağlık Karabağ Probleminin Tarihsel Arka Planı	29
3.4. Dağlık Karabağ Sorununa İlişkin Uluslararası Dokümanlar.....	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KGAÖ'NÜN İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞINDAKİ ROLÜ

4.1. KGAÖ'nün İkinci Karabağ Savaşı Zamanı Tutum ve Davranışları	41
4.2. Azerbaycan'ın Diplomatik Manevraları.....	42
4.3. İkinci Karabağ Savaşının Uluslararası Etkileri	43
SONUÇ.....	46
KAYNAKLAR	48

KISALTMALAR

BM	:	Birleşmiş Milletler
NATO	:	Kuzey Atlantik Güvenlik Örgütü
AB	:	Avrupa Birliği
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
KGAÖ	:	Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
KGA	:	Kolektif Güvenlik Antlaşması
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	:	Şanghay İşbirliği Örgütü
SİHA	:	Silahlı İnsansız Hava Aracı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Üye Ülkelerinin Askeri Güçleri....18

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Üyeleri.....	17
Şekil 2. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Kısa Tarihçesi.....	19
Şekil 3. Keşmir Sorunu.....	21
Şekil 4. Çin – Tayvan sorunu	22
Şekil 5. İsrail- Filistin Sorunu.....	23
Şekil 6. Dağlık-Karabağ Bölgesi.....	26
Şekil 7. Kırım Sorunu.....	27
Şekil 8. Güney Osetya ve Abhayza Sorunu.....	28
Şekil 9. Transdinyester Sorunu.....	28
Şekil 10. Dağlık-Karabağ Bölgesi.....	30
Şekil 11. Hocalı Bölgesi.....	34

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Uluslararası İlişkilerde kilit rollerden biri olan Kolektif Güvenlik kavramını, yaklaşık 30 yıl dondurulmuş çatışma olarak devam etmiş ve 2020 yılında aktif savaş haline gelerek çözülmeye bir adım yaklaşan Azerbaycan Ermenistan Dağlık Karabağ sorunu üzerinden incelemeye çalıştık. Bu savaş harp tarihine modern savaş olarak geçmesiyle beraber birçok yenilikleri de beraberinde getirdiği ve Uluslararası İlişkiler sisteminin sorgulanmasına sebep olmasıyla konumuz bağlamında önem arz etmektedir.

Çalışma süresinde yakın ilgisi ve her türlü desteği için saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bahlul Aliyev'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, eğitim hayatımda her zaman yanımda olan, maddi manevi her türlü destek veren sevgili aileme; babam Bakhtiyar Gurbanov'a, sevgili annem Shahla Gurbanova'ya ve kardeşim Sadyar Gurbanov'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Otuz yılı aşkın süredir Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan sorunlar 2020 yılının Eylül-Kasım aylarında İkinci Karabağ Savaşı olarak adlandırılan aktif savaş fazına geçmiştir. Ermenistan askeri savunma sistemlerine yatırım yapan ve sistemlerini geliştiren Azerbaycan'a karşı askeri güç olarak müttefiklerinin desteğine atıf yapmıştır. Bu hususta askeri destek almak için Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne başvuran Ermenistan, beklediği desteği alamamış buna bağlı olarak yenilgisini bu sebep ile ilişkilendirmiştir. Ermenistan'ın aktif üyesi olduğu Kolektif Güvenlik Antlaşmasından destek alamamasından dolayı bölgesel güç dengesinde değişimler meydana gelmiştir. Bu kapsamda kolektif güvenlik örgütleri fonksiyonları kapsamında dondurulmuş sorunların çözümünde aktif stratejiler yönetmektedirler. Otuz yıllık dondurulmuş sorun modern araç ve enstrümanların kullanıldığı, modern bir harp olarak kırk dört günde tamamlanmıştır. Bu harp birçok faktörün ayrı ayrı etki yarattığı bir tarihi olay niteliğindedir. Aynı zamanda siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplini açısından oldukça mühim olan güç dengesi ve jeopolitik durumda beklenilenin aksi yönünde gelişmeler yaşanmıştır. Uzun süredir var olan kaos ortamından doğan savaş, savaşın tarafları ve müttefiklerinin stratejileri, güç dengelerinde meydana gelen değişimlere çalışma doğrultusunda yer verilmiştir. Çalışma kapsamında konu ile ilgili incelemeler; dokümantasyon ve söylem analizi yöntemleri ile irdelenecektir. Konu ile alakalı gerekli belgeler irdelenerek, konunun taraflarının stratejileri üzerinde durulacaktır. Çalışmada; Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün savaş zamanında herhangi bir savaş stratejisi üzerinde yoğunlaşmadığı buna karşı uyguladığı stratejinin jeopolitik durumlar ile alakalı olduğu temel varsayım olarak kabul görmüştür. Bu araştırmada konunun geniş olması ve her birinin ayrı bir araştırma konusu olduğu göz önünde bulundurularak Post-Sovyet mekânında var olan diğer dondurulmuş sorunlar ele alınmayacaktır. Burada zaman faktörü de önemli rol oynamaktadır. Ayrıca temel ana hatlarına değinmekle beraber Azerbaycan ve KGAÖ'nün üye devletlerinden olan Kazakistan ve Kırgızistan'ın da yer aldığı Türk Devletleri Teşkilatı derinlemesine incelenmeyecektir. Bunun yanı sıra hem ulaşım hem de yasal prosedürler gereği yetkili mercilerle mülakat yapma fırsatımız olmadığından bu kısmı ileri aşamalarda araştırılması uygun görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Tezin Amacı

Dağlık Karabağ sorununun taraflarından olan Ermenistan'ın AGİT Minsk grubu çerçevesinde her türlü desteklenmesine rağmen İkinci Karabağ savaşında üyesi olduğu KGAÖ tarafından askeri olarak desteklenmemesinin hukuk, jeopolitik, uluslararası ilişkiler açısından nedenlerini incelemek tezin amacını teşkil etmektedir.

Tezin araştırma soruları aşağıdaki gibidir;

Ermenistan'ın İkinci Karabağ savaşında üyesi olduğu KGAÖ'ye resmi müracaat etmesine rağmen beklediği desteği alamamasının nedeni nedir?

KGAÖ'nün Dağlık Karabağ sorununun çözümünde nasıl bir fonksiyon üstlendi?

1.2. Hipotez

Araştırmanın temel hipotezi; Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün (KGAÖ) İkinci Karabağ Savaşı'nda savaşın *de-juri* kabul edilen topraklarında yürütüldüğü esasına göre müdahale stratejisinin olmadığı ve jeopolitik durumla hesaplaştığı yönündedir.

1.3. Kavramsal Çerçeve

1.3.1. Çatışma

Çatışma toplumsal yaşamın her kesiminden farklı düzeylerde; birey-birey, birey-grup, birey-örgütler arasında devlet içinde veya devletler arasında farklı düzeylerde tezahür eden bir durumdur. Çatışma; güç, statü ve değerler gibi arzu edilen amaçlara ulaşabilmek adına ve bu amaçlara ulaşma sırasında eylemleri engelleyen veya bu amaçları tehlikeye düşürecek olanları ortadan kaldırma veyahut engellemeye çalışmaktır.

Ion Doucet'e ait, Conflict Transformation isimli çalışmasında, çatışma kavramının; çatışma taraflarının maddi ve sembolik kaynakların dağıtımında problem yaşamaları durumunda aralarında gerçekleşen eylem eylemlere çatışma denmektedir. Çatışmalar algı ve davranış temellidir aynı zamanda değişen ve hareketli bir süreçtir.

Bu hususta çatışma sürecinin dinamik nitelikli olması sebebi ile, çatışmalara yönelik kriz yönetimlerinde sürecin hangi aşamada olduğu anlamak ve belirlemek strateji ve politika geliştirilmesinde önemli bir husustur.(Doucet, 1997: 177)

Norveçli Sosyolog Johan Galtung çatışma kavramını bağdaşmazlık temeline dayandığını belirtmiştir. Galtung, Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne giriş kitabında, çatışmayı dört farklı temelde ele almaktadır. Bu temeller; kişinin kendisi ile ve farklı bireyler ile yaşadığı çatışmalar, toplumsal ölçekte gerçekleşen orta büyüklükte çatışmalar, uluslararası kapsamda yaşanan makro ölçekli çatışmalar, bölgeler arası veya medeniyetler arası mega ölçekli çatışmalar. Galtung'a göre çatışma hangi ölçekte olursa olsun, çatışmalar eşit zeminde gerçekleşmektedir. Çatışmalarda çözüm bulucu olmak için, çatışmaya taraf olan kesimlerin çözümlerden sürekli memnun olması gerekmektedir.(Cihangir, 2018: 1-4)

İsveçli barış ve çatışma araştırmacısı Peter Wallensteen, çatışmanın sebebini üç faktöre dayandırmaktadır. Bunlar; eylem, bağdaşmazlık, aktör ve eylem faktörleridir. Bu tanımdan yola çıkarak Wallensteen, “çatışma, mevcut kısıtlı kaynaklar kümesini aynı anda sahiplenmek için en az iki aktörün mücadeleye girdiği toplumsal bir durum” olarak tanımlamaktadır. Tanımdaki mücadele kelimesi çatışma taraflarının emellerine ulaşabilmek için, kullanılan en barışçıl yöntemlerden en saldırgan eylemleri kapsamaktadırlar (Mustafalı, 2020: 5-6).

Swanstrom ve Weissman ise çalışmalarında; çatışmanın kaynağının algılanan tutumlar ve bu algıların ne şekilde yönetildiği ile alakalıdır. Bu çalışmaya göre birden fazla tarafın unsur olduğu olaylarda tamamen anlaşılma olması beklenmemektedir. Tabi ki bu taraflar arasında herhangi bir meseleye karşı çatışma yaşanabilmektedir. Ancak bu çatışmaların boyutu oldukça önemlidir. Problemin asıl başladığı nokta da bu boyutun saldırganlık ve tehdide varan boyutlarıdır. Bu açıdan incelendiğinde, çatışmayı yalnızca şiddetin olduğu operasyonel bir çerçeveye, düşmanlığın olduğu yerde davranışsal bir çerçeveye veya düşmanlığın olduğu temel bir çerçeveye, düşmanca sıkıştırmak son derece eksik ve yetersiz olacaktır. Özellikle, duruş farklılığı olarak adlandırılabilir konulardaki anlaşmazlıkları dikkate alan bir tanım geliştirilerek, çatışmaya müdahale ve çözüme yönelik etkili ve verimli yöntemlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Bu nedenle kapsamlı bir çatışma tanımı, gerilimleri yanlış anlamaları, siyasi ve ekonomik çıkarları, tarihsel düşmanlıkları, yanı sıra öfke, engelleme, müdahale gibi faktörleri de içermelidir (Demir, 2017: 3-6).

1.3.1.1. Çatışma Nedenleri

Çatışmaları anlayabilmek ve sonrasında çözüm bulabilmek için sebeplerinin doğru ve iyi bir biçimde irdelenmesi gerekmektedir. Çatışma nedenleri ile ilgili literatür çalışması yapıldığında, çatışmanın nedenleri dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bu başlıklar;

- a) *Siyasal- Yapısal Sebepler*
- b) *Ekonomik Sebepler*
- c) *Sosyal ve Kültürel Sebepler*
- d) *Psikolojik Sebepler*

a) Siyasal- Yapısal Sebepler: Siyasal- yapısal nedenlerden ortaya çıkan çatışmaların meydana gelmesi birden çok faktör sonucu olarak çıkmaktadır. Faktörler ne olursa olsun devletin otoritesinin güçlü olma durumunda çatışmaların meydana gelmesi pek mümkün değildir. Bu devletlerde toplumun her kesimi demokrasiye katılımcı bir yapı sergilemektedir. Yerli ekonomiye katılma payı yüksek, üretken, adalet mekanizması düzgün işleyen ülkelerdir. Aynı zamanda hükümete güven yüksektir ve siyasi kurumların görev bilinci yüksektir. Güçsüz ülkeler ise bu özelliklerden yoksundur. Ancak kurumsallaşamamış ve otoritesi zayıf ülkeler bu çatışma ortamlarında galip gelememektedir. Bu ülkelerde kurumsallaşmanın önündeki en büyük engel kamu kurumlarındaki sorumlulukların yeterince yerine getirilememesidir. Bu ülkeler iç politikaları gereği siyasal ve yapısal sorunlar yaşarken, ekonomik olarak da dışa bağımlı olmasının yansımaları çatışma sürecini etkilemektedir. Çünkü dışa bağımlı bir ekonomi ülkeleri etkilemektedir. Ülke içindeki bu çözümler beraberinde hükümetin kontrolünü kaybetmesine neden olmaktadır. Çözülen siyasal ve yapılar beraberinde krizleri meydana getirmektedir. Bu faktöre ek olarak, hükümetin ülke genelinde kontrolünü kaybettiği yapısal çatışmalarda bir başka tırmanış faktörü de aynı bölgede etnik ve azınlık grupların karma yaşamıdır.

Taraflar, yaşadıkları bölgenin kontrolü için birbirleriyle başlattıkları mücadele etnik katliam, sivillerin katledilmesi, soykırım yapılması gibi insanlıktan uzak yöntemlere yönelmektedirler. (Mustafalı, 2020:8-10)

b) Ekonomik Sebepler: İç devlet düzeyinde, ekonomik sebeplerden kaynaklanan çatışmalara bir dizi faktör sebep olmaktadır. Bu faktörlerden önemli biri de yoksulluktur. Yoksulluk, devletin veya vatandaşın yoksulluğu olarak değerlendirilebilir. Devletin ekonomik zorlukları, doğal kaynakların ve dış yardımların eksikliği ile ilgili olabilir. Ekonomik olarak zor durumda olan ülkeler yükümlülüklerini tam olarak yerine getiremiyor veya bu konuda ulusal zorluklar yaşıyor. Bu ülkelerde eğitim, ücretler, sağlık hizmetleri, altyapı ve diğer sosyal ihtiyaçlar genellikle en düşük seviyedir. Bu sosyal yoksulluk düzeyi; halk arasında kızgınlığa, sosyal protestoya ve iç çatışmalara neden olmaktadır. İç çatışmalara neden olan en önemli ekonomik faktör eşitsizliktir. Devletin bazı bölgeleri daha iyi ekonomik koşullara sahipken, ülke genelinde yoksulluk ve mali sıkıntı görülebiliyor. Azınlık grupları, iktidardaki gruplar tarafından zor koşullarda ve düşük ücretlerle çalışmaya zorlanmakta ve ülkenin milli gelirleri toplumda adil bir şekilde dağılmamaktadır. Toplumda ki bu kutuplaşma doğrultusunda bazı taraflar sefa ve lüks içinde yaşayıp, iyi yerlerde eğitim görebilirken; bazı taraflar ise bu lükslerden mahrum bırakılmaktadır. Üstüne üstlük lüks içinde yaşayan kesimden haberdarlardır. Bütün bu kutuplaşma beraberinde toplumsal bozulmaya, tartışmalara ve olaylar büyümeye devam ederse çatışmaya sebebiyet verebilmektedirler. (Demir, 2017: 9-10)

c) Sosyal ve Kültürel Sebepler: Toplum içerisinde her bir bireyin, çeşitli din, dil, etnik çeşitlilik, farklı milletlerden olma gibi sosyal ve kültürel değerlere sahiptir. Bu kültürel değer çeşitlilikler, bireyler ve gruplar arasında ayrımcılığın yapılmasına, dışlanmaya ve marjinalleşmeye yol açarak çatışmaya yol açabilir. Sosyal ve kültürel çatışmalarda bütün bu faktörler dikkate alınsa da çatışmayı tetikleyen üç faktöre daha çok vurgu yapılmaktadır. Irkların farklılığı, kültürel çatışmalara neden olan faktörlerden biridir.

Etnik grupların sıklıkla birbirine yakın yaşadığı ve aynı coğrafyayı paylaştığı durumda, daha güçlü etnik grup kendini daha gelişmiş ve daha güçlü olarak görür ve grubu veya etnik grubu, diğer ırkı aşağılar ve alay etmektedirler. Bu tür ikinci sınıf davranışı kabul etmeyen diğer gruplar, baskıcı gruba karşı çıkan ifadelerle dönebilir. Muhalefet, muhalefetten sert bir tepkiyle karşılaştığında, olaylar etnik gruplar arasında silahlı çatışmalara neden olacak boyuta gidebilmektedir.

d) Psikolojik Sebepler: Çatışma taraflarının birbirlerine olan tepkileri bir anda ortaya çıkmamaktadır. Bu kutuplaşmayı yaratan sebeplerin başında grupların birbirlerine olan karşı önyargıları sebep olmaktadır. Bu önyargılar toplumlarda tarihsel süreç içerisinde devamlılık olarak gelmektedir. Örneğin; savaş geçmişi tarihine sahip toplumlarda geçmişte savaş yaşanan ülkelere karşı önyargılı yaklaşıma neden olmaktadır. Özellikle savaş döneminde zulme ve haksızlığa uğrayan mağdur taraf yaşananları savaş sone erse bile kolay kolay unutmamakta, psikolojide derin etkileri yıllarca o toplum ile beraber gelmektedir. Bu psikolojik travmaların sonraki nesillere aktarılması ile toplumda çatışma her daim canlı kalmaktadır. Unutulmamalıdır ki toplumlar içerisinde meydana gelen herhangi bir siyasi çözünme o toplumda psikolojik gerilime buda o toplumda çatışma ve kriz ortamına neden olmaktadır.

1.3.1.2. Çatışma Yönetimi

Çalışmanın bu kısmında çatışmayı yönetme biçimleri olarak; çatışmayı yatıştırma, çatışmayı çözme ve çatışmayı dönüştürme kısımlarından söz edilecektir. Çatışma yönetiminde;

- *I. Safha: Çatışmayı Yatıştırma*
- *II. Safha: Çatışmayı Çözme*
- *III. Safha: Çatışmayı Dönüştürme*

Çatışmayı Yatıştırma: Çatışma yönetiminin ilk aşamasıdır. Bu safhada çatışmaya neden olan sebepler dikkate alınmamaktadır. Çatışmaya taraf olan kesimler, şu aşamada pozisyonlarında herhangi bir değişikliği kabul etmemekte ve pozisyonlarını korumaktadırlar. Çatışmayı yatıştırma aşamasında; çatışmada çözüm bulucu olarak görev yapan uzlaşmacı veya uzlaşmacıların sağlayabilecekleri barış anlaşmalarını sağlayabilecek görüşmeler için hazırlık yapılmasıdır. Bu dönem en sade tabiri ile ateşkes safhasıdır.

Bu kısım olabildiğince kısa tutularak bir an önce çatışmanın çözümü için diğer safhalara geçilmektedir. Bu safhanın uzun süreli olması yeni bir saldırgan veyahut saldırı riskini doğurmaktadır.

Çatışmayı Çözme: Çatışma yönetiminin ikinci aşamasıdır. Bu safhada artık çatışmanın nedenleri irdelenmektedir. Bu nedenler kapsamında silahlı çatışmayı sonlandırmak temel odak noktasıdır. Çatışmanın nedenine odaklanılıp, silahlı arbedeyi

sonlandırmak son derece mühimdir. Bu amaç ile ihtilafının tarafları arasında üçüncü bir kişi veya arabulucu nezaretinde müzakereler yürütülür. Müzakereler, çatışmanın türüne, şiddetin derecesine, arabulucuların müzakere sürecindeki faaliyetlerine, taraflarca çözüm istenme derecesine, bölgesel ve küresel güçlerin çıkarlarına bağlı olarak şu şekilde sonuçlandırılabilir: Ancak bazen bu süreç sonuç vermeyebilir veya çok uzun sürebilmektedir. Örneğin; çalışma konumuzu da oluşturan Dağlık Karabağ probleminin gibi uzun süredir devam etmektedir. Çatışma çözme sürecinde, çatışma çözümünde ilk önce sorunun kaynağı ortaya konulur. Sonrasında ise çatışmaya neden olan bu problemin tek taraflı bir problem olmadığı, her iki tarafında ortak problem olduğu tarafların algılaması sağlanmalıdır. Uzlaşmacılar tarafından, tarafların sadece ortak sorunlara değil ortak çıkarlara da odaklanılması sağlanmalıdır. Hatta çatışma yaşayan bu ülkelerin iş birlikleri olasılığı üzerinde durulmalıdır. Çatışma çözme sürecinde, çatışmanın niteliğine ve içeriğine bağlı olarak farklı düzeylerde sorunlarla karşılaşılabilir. Bu sorunlar zamanında çözülmezse ve bunları çözmek için adımlar atılmazsa, uyuşmazlık çözüm çabaları tehlikeye girecektir. Gerekli yapısal düzenlemeler yapılmadığında çatışma devam edebilir. Çatışmayı çözme sürecinde üniversite akademisyenlerinden, meslek uzmanlarından, sivil toplum kuruluşlarından yardım alınabilmektedir.

Çatışmayı Dönüştürme: Çatışma yönetiminin üçüncü ve son aşamadır. Bu aşamadan sonra, çatışma öncesinde toplumsal ve sosyal koşullar nasıl ise o hale geri dönülmesi için yürütülen stratejilerdir. Çatışmayı yatıştırma ve çatışmayı çözme aşamaları geçici safhalar iken, çatışmayı dönüştürme safhası nihai sonuç aşamasıdır. Çatışmayı dönüştürme safhası tamamlanmadan, çatışmayı çözmüş sayılamamaktadır. Bu aşamada uygulanacak politika ve stratejiler sosyal ve toplumsal alanda reformları şeklinde olmalıdır. Bireylerin veyahut grupların zihinlerindeki önyargıları, saldırgan ve tehditkâr yaklaşımları çıkarılması gerekmektedir.

Bu aşama başarılı olamazsa; herhangi bir problem karşısında bu sorunlar gün yüzüne çıkıp, kriz ve çatışmaya neden olmaktadır. Çatışmayı dönüştürme safhasında, toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı doğru irdelenmeli buna uygun strateji ve politikalar üretilmelidir.

Çatışma yönetiminin safhaları olan; çatışmayı yatıştırma, çatışmayı çözme ve çatışmayı dönüştürme safhaları çeşitli stratejileri, farklı aktörleri ve politikaları

içermektedir. Çatıştırmayı yatıştırma aşamasında; I düzey aktörler varken hedef silahlı doğrudan şiddeti durdurmaktadır. Çatışmayı çözüme safhasında; I ve II düzey aktörler varken ana hedef silahlı çatışmaların ortadan kaldırarak barış antlaşmalarının imzalanmasıdır. Çatışmayı dönüştürme safhasında ise; I,II ve III düzey aktörler varken ana hedef toplumu, sosyal, siyasal, yapısal, ekonomik, kültürel ve çevresel yeniden yapılandırmak, çatışmayı barışçıl dönüştürmek, sosyal adaleti sağlamaktır.(Mustafalı, 2020: 17-23)

1.3.1.3. Çatışmanın Aşamaları

Çatışma süreci sürekli değişen dinamik bir süreçtir. Çatışmayı önlemek, yönetmek ve çözmek için geliştirilen yaklaşımlar ve hangi aşamalarda ihtiyaç duyulacağı, çatışma sürecinin nasıl geliştiğine ve farklı aşamalarını iyi bilen bir anlayışa bağlı olacaktır. Çatışmanın aşamaları; beş aşama olarak incelenmiştir. Buna göre çatışmanın tepe noktasına vardığı sonrasında ise tekrar istikrar ortamın sağlandığı bir aşama sürecidir. Bu aşamalar (Demir, 2017: 11-12);

- *Çatışma Öncesi Aşaması:* Yaşanan gerginliğin elle tutulabilir bir çatışmaya dönme aşamasıdır.
- *Tırmanma:* Şiddet seviyesi ve düzeyinin hızlı bir şekilde yukarıya tırmanma aşamasıdır.
- *Şiddetli Kriz/ Savaş:* Silahlı saldırgan müdahale sonucunda ağır koşullarda maddi ve manevi kayıpların yaşandığı aşamadır.
- *Çatışmanın Hemen Sonrası:* Tarafların barış antlaşmasına katılımı için uzlaşma görüşmeleri için girişimlerin başlandığı aşamadır.
- *Çatışma Sonrası Yeniden Yapılanma:* Birbirleri ile çatışan toplumlar, ağır maddi ve manevi kayıplar vermiştir bunun sonucunda ise devletin otoritesi çökmüş, toplumun her türlü reforma gereksinimin mevcut olduğu aşamadır.

1.3.2. Güvenlik

Güvenlik kavramı ile ilgili literatürde farklı tanımlar mevcuttur. Werner Heisenberg'e göre güvenlik kavramı; '*emniyet altına alınmak istenen toplumsal yapı, birey veya eşyaların gelecekte de korunacağına yönelik beklenti*' şeklinde açıklanmıştır. Toplum içerisinde güvenlik algısı kişilerin, toplumsal sistemin ve toplum norm ve değerlerinin korunması anlamına gelmektedir. (Demiray, İşcan, 2008: 162-163)

Güvenlik kelimesi Latince olarak security kelimesinden gelmektedir. Security kelimesinin anlamı ise; dertsiz olan, derde sahip olmayan meali şeklindedir. Güvenlik kavramının sözcük karşılığı ise; herhangi bir tehdit ortamından veya korkudan uzak kalma durumudur. Uluslararası ilişkiler boyutunda ise; herhangi bir devleti, herhangi bir başka devletin saldırgan tavırlarından uzak tutmak ve korumak anlamına gelmektedir. Ulusal ölçekte güvenlik fiziki sınırlar ile sağlanabilirken, psikolojik açıdan toplumun kendini güvende hissetmesi anlamına gelmektedir.

Arnold Wolfers'e göre güvenlik kavramı objektif ve sübjektif boyutlarda ele alınmaktadır. Nesnel boyutta güvenlik, eldeki verilere dayanılarak tehlikenin var olmadığını ifade edilirken, öznel boyutta ise kuşku duyulacak durumların var olmadığı ifade edilmektedir.

Literatür incelemesinde güvenlik ile ilgili tanımların en önemlilerinden biri Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna aittir. Bu tanıma göre; *'Güvenlik, tüm uluslar için başta gelen bir önceliktir. Güvenlik, aynı zamanda hem silahsızlanma hem de kalkınma için temel oluşturmaktadır. Güvenliğin sadece askeri yönü yoktur; aynı zamanda siyasi, ekonomik insani ve çevresel boyutları bulunmaktadır.'* (Baimuratov, 2014: 4-5)

1.3.3. Kolektif Güvenlik

Kolektif güvenlik kavramı, ülkelerin güçlerini birleştirerek uluslararası arenada huzur ve barış ortamının istikrarının sağlanmasına yönelik çalışmalarıdır. Herhangi bir ülkenin saldırgan veya tehdit durumlarına karşı oluşturulan bir türdür. Kolektif güvenlik kavramı, ulusların ulusal güvenliğini sağlayabilmek adına diğer uluslar ile iş birliği yoluna gitmesi anlamına gelmektedir.

Kolektif güvenlik kavramının literatür alanındaki çalışmaları daha eski bir sürece dayanmaktadır. Çalışmaların uygulamalı alanında ilk uygulamaları Birinci Dünya Savaşı döneminde, Milletler Cemiyeti'nin kurulması ve kabulü ile kolektif güvenlik kavramı karşımıza çıkmaktadır. Sonraki süreçte bunun Birleşmiş Milletlere evrimi ile kolektif güvenlik uygulamalarını görmekteyiz.

Ülkeler ulusal boyutta kendi güvenliklerini temin edebilirler ancak buradaki sorun tüm dünyada bu ortamın sağlanmasının çok zor olmasıdır. Bulunduğu bölgede veyahut komşu ülkeler de yaşanan problemlerden doğan kriz ve çatışma ortamları

güvenli ülkeleri de etkilemektedir. Bu yüzden kendilerini güvenli bölgede tutabilmek adına ortak çıkarları olan ülkeler ile kolektif güç oluşturmaktadırlar. Bazen bu ülkeler kriz veya çatışma ortamından etkilenmeyecek olabilir ancak yine de böyle durumlarda kolektif gücün dışında kalmamak için sisteme dahil olmaktadır. Bu sistem sayesinde ülkeler kendilerini herhangi bir durum karşısında garanti altına almaktadır. Güçlü bir koalisyon o kadar yüksek güvenlik demektir. Herhangi bir saldırı durumunda toplu güvenlik konusunda diğer ülkelere destek almaları garanti edilmektedir. Bu sebepten kriz yaşaması muhtemel veya kötü geçmişe sahip ülkelerin uluslararası iş birliğine katılması zor derecededir. Devletlerin bu oluşumlara katılmasının altında pek çok sebep mevcuttur. Bu sebepler genel olarak ulusal güvenliği tehlike altına alan ve güvenliği bozabilecek düzeyden sebeplerdir. Sebepleri şu şekilde sayabiliriz;

- Ülkelerin savunma, askeri, ekonomik ve siyasi açılardan yeterince güçlü olmaması
- Geçmişten gelen ülkeler arasında yaşanan sorunlar sebebi ile kin ve önyargı güdülmesi
- Ulusal toprak problemleri
- Ülke içinde farklı etnik kökenlerden yaşayan insanların milliyetçilik bağı ile bağımsızlık talepleri
- Politik, ideolojik, dinsel ve hükümet rejimlerine karşı beslenen güvensiz duygular
- İnsanlığın sonunu getirebilecek, büyük katliamlara sebebiyet olabilecek nükleer, kitle imha gibi silah gücünün var olması
- Ülkeler üzerindeki yayılması amaçlar ve politikalar

Kolektif Güvenlik kavramı temel de barış ve huzur ortamında istikrar sağlama, adalet ve toplumsal eşitliğe karşı duyulan güvenin oluşturulması, ülkelerin birbirlerinin çıkarlarına ve politikalarına yönelik saygılı olmaları, diğer ülkeler ile iş birliği hususuna dayanmaktadır. Modern uluslararası ilişkilerde bir ülkenin güvenliği tüm ülkelerin güvenliği ile yakından bağlantılı olduğundan, devletler için kolektif güvenlik mekanizmalarının oluşturulması önemlidir.

Güvenlik bugün daha karmaşık hale geldiğinden ve yeni tehditler ve sorunlar tek bir ülke tarafından çözülemez hale geldiğinden, barışa yönelik herhangi bir rahatsızlık dünya barışını tehlikeye atabilir. Kolektif güvenlik sisteminin kurulması, bölge

lkeleri arasında ulusal sınırların korunması, sahalarda iş birliği, silahlı kuvvetler vb. gibi sorunların ortadan kaldırılmasını, çatışmaların çözülmesini ve toplu güvenliğin sağlanmasını kolaylaştırır. (Baimuratov, 2014: 8-12)

İKİNCİ BÖLÜM

KOLEKTİF GÜVENLİK ÖRGÜTLERİ

Kolektif güvenlik sistemi, uluslararası hukukta barış temelli bir yaklaşımdır. Uluslararası ilişkilerde krizlere yönelik çözüm bulucu görevindedir. Kolektif güvenlik örgütleri bu bağlamda; herhangi bir devletin diğer bir devlete karşı savaş ve saldırı suçlarında savaşı engelleyerek, saldıran devlete karşı mağdur olan devleti koruma politikaları yürütmektedir. Uluslararası ilişkiler çerçevesinde barış ve güvenlik ortamının sağlanması son derece önemli bir husustur. Bu yüzden en temelde kolektif güvenlik örgütleri uluslararası arenada barış ve huzur ortamını korumak amacı ile kurulmuşlardır.

2.1. Kolektif Güvenlik Örgütlerinin Özellikleri

Uluslararası hukukta bir devletin başka bir devlete saldırması ve saldırgan tutumlar izlemesi, uluslararası hukukta barış dışı hareket olarak görülmektedir. Ve bu tarz durumlar ihlal olarak sayılmaktadır. Kolektif güvenlik örgütlerinin önemi bu noktada devreye girmektedir; uluslararası hukukta barış ve huzur ihlalinin yaşandığı durumlarda, diğer ülkelerin bir araya gelerek kolektif güç oluşturarak saldırganlığın veya savaşın püskürtülmesidir. Mağdur olan devletin tek başına mücadelesi bazen yeterli olamamaktadır, ancak devletlerin birleşerek kolektif güç oluşturması caydırıcı bir güçtür. (Hula, 1957: 1-36)

Kolektif güvenlik örgütlerinin temel özelliklerinden bahsedecek olursak; kolektif güvenlik örgütleri güçlerini birleştirerek uluslararası ilişkilerde savaş ve saldırganlık durumların kriz yönetimi için kullanması en önemli özelliklerinden biridir. Şartlar ne olursa olsun herhangi bir devletin saldırgan davranışları neticesinde mağdur olan devlete yönelik ihlal uluslararası ölçekte kabul edilmektedir. Ülkelerin kolektif güç olarak birleşmesinin temel sebebi; uluslararası barış ortamının yeniden inşa edilmesine yöneliktir. Bu sebepten ötürü kolektif güç oluşturan devletler güç ve kaynaklarını birleştirmektedirler. Kolektif güvenlik örgütün içinde bulunan ülkeler herhangi bir saldırı durumu karşısında gerekli görülen yerlerde toplu askerî harekât düzenlemektedirler.

Kolektif güvenlik örgütlerinin saldırgan ülkelere yönelik etkisi caydırıcı düzeydedir. Çünkü bir devlet başka bir devlete saldırırken kolektif bir güç ile

karşılaşabileceğini bilmektedir. Birden fazla ülkenin gücünü karşısına almak istemeyen saldırgan ülkeler bu eylemlerinden cayabilmektedirler. Ancak burada çok önemli bir husus vardır. Kolektif güvenlik örgütleri saldırgan tavırlar sergileyen ülkenin tamamen ortadan kaldırılması istememektedir, bu devletlerin sergilediği tavırların son bulmasını istemektedirler. Bu örgütlerin temel gayesi; saldırganlığı bertaraf ederek uluslararası barış ve huzur ortamının sağlanması gerekmektedir. (Collective Security, 2022)

2.2. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü

Sovyetler Birliği özellikle Soğuk Savaş döneminde dünyanın en güçlü ordularından birine sahipti. 26 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte orduda dağılmıştır. Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkeler savunma gücü konusunda güçsüz duruma düşmüşlerdir. Bu süreç beraberinde Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkelerin güvenlik sorunlarını gün yüzüne çıkarmıştır. Bunun en büyük sebebi ise ayrılan ülkelerin kendilerine ait silahlı ordularının olmamasıydı. Bu ülkeler ulusal güvenliklerini oluşturabilmek için üç farklı yol oluşturmaktadır. Bu yollar; Beyaz Rusya, Ukrayna ve Rusya Federasyonu'nun oluşturduğu BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) içerisinde askeri iş birliği kurmak, ikili ülke anlaşmaları ile askeri alanda iş birliği kurmak ve çalışmanın da bu kısmının içeriğini oluşturan; kolektif güvenlik antlaşması neticesinde siyasi ve askeri alanda iş birliği kurmak. (Baimuratov, 2014: 13-14)

Dağılan Sovyet Rusya ülkelerinin en önemli güvenlik dayanağını içeren belge Kolektif Güvenlik Antlaşması'dır. Bu antlaşma Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün kurulmasına temel olmaktadır. Bu antlaşma 15 Mayıs 1992 tarihinde imzalanmıştır. Bu antlaşmanın temel ilkesi kolektif güvenlik olgusudur. Kolektif Güvenlik Antlaşması'nın ikinci ve dördüncü maddelerine göre; herhangi bir ve birkaç üye ülkenin ulusal güvenliği, toprak bütünlüğü veya ulusal bağımsızlığı herhangi bir başka ülke tarafından saldırıya ve tehdit durumuna maruz kalındığında, bu tehdide yönelik ortak politika ve faaliyet yürütülecektir. 2002 yılına gelindiğinde Kolektif Güvenlik Konseyi toplantısında, bu antlaşmanın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütüne dönüştürülmesi karar verilmiştir. (Yesevi, 2013: 1-3)

Kolektif Güvenlik Antlaşmasının, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne dönüştürülmesinin altında birçok neden bulunmaktadır. Bu sebeplerin şüphesiz en

mühimi Rusya'nın uluslararası ilişkilerde uyguladığı politikalar ve uluslararası arenada ki yerini yeniden oluşturmak amacıyla iktidarın değişmesidir. O dönem Bağımsız Devletler Topluluğu'nun coğrafi sınırlarını oluşturan ülkeler; Ukrayna, Belarus, Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dır. 2000'li yıllarda bu ülkelere ait topraklarında Rusya Federasyonu'nun dış politikalarına yönelik politikalar yürütmektedir. Rusya'nın başkanı Putin, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün bu coğrafya üzerinde yayılmaya yönelik politikalarını ciddi bir tehdit olarak görmüştür. Soğuk Savaş döneminde dünyanın en büyük iki süper gücü olan ABD ve Rusya, bu yıllarda birbirlerinin stratejilerine müdahale etmemektedir. Batı bloğu ülkeleri, Rusya'nın Orta Asya üzerinde ki askeri gücünü ve üstünlüğünü kabul etmekteydi. Amerika Birleşik Devletleri ve Çin, Orta Asya üzerinde bu gücü elde etmek için herhangi bir girişimde bulunmamaktaydı. Rusya, Kolektif Güvenlik Antlaşması'nı kullanarak Türkmenistan haricisinde bütün Orta-Asya devletlerinde herhangi bir saldırı durumuna karşı askeri birlik ve üstler bulundurmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri, bu coğrafyanın ülkeleri ile enerji alanında ekonomik iş birlikleri yürütmektedir. Çin ise kendine ayrılan payı, Shangai İş birliği Örgütüne (ŞİÖ) üye olan Çin, Rusya, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Özbekistan, Hindistan ve Pakistan gibi bölge ülkelere ihracat çalışmaları yürütmektedir. Bu üç ülke birbirlerinin sınırlarını bilmekte, kendi içlerinde denge oluşturmuş durumdaydı. (Baimuratov, 2014:14-21)

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik terör saldırılarının ardından bahsedilen denge ortamı hızla bozulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, 11 Eylül saldırılarının ardından terörü neden sunarak bölgede siyasi ve askeri güç olmuştur. Özellikle 2002 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun Afganistan'a yönelik teröre karşı yürüttüğü operasyonlar neticesinde bu bölgede askeri üstler kurmuşlardır. Rusya ise bunun üzerine Orta Asya coğrafyasında yürüttüğü politikaları daha da sıklaştırmış, bu bölgede bütünleşmenin gereklerini daha fazla vurgular haline gelmiştir. (Sandıklı, 2022)

Bağımsız Devletler Topluluğu'nu oluşturan ülkeler ABD'ye ve NATO'ya farklı zamanlarda destek oluşturmuşlardır. ABD'nin ve NATO'nun Afganistan ve Irak'ta ki uygulamalarında destek vermişlerdir. Kırgızistan ve Özbekistan ülkeleri ABD'nin ulusal hava sahalarını kullanmalarına izin vermiş, askeri üs kurulmasına müsaade edilmiştir. Kazakistan ise Irak operasyonlarına destek vermiş, hava sahalarını

ABD'ye açmıştır. Kendisinden ayrılan ülkelerin bu tutumları Rusya hükümetini yeni stratejiler oluşturmaya itmişlerdir. Rusya'nın bu durumdan rahatsız olmasının temel nedeni; jeopolitik konumunun tehlike altına girmesidir. Daha önce bu coğrafyada bir denge söz konusu iken artık bu topraklarda ABD ve NATO'nun siyasi-askeri otoriteyi elinde tutmak için uyguladığı politikalar Rusya için çok önemli ve acil olan bir konuydu. Bütün bu gelişmeler neticesinde Kolektif Güvenlik Antlaşması'nın askeri savunmaya dayalı bölgesel güçlerin bir araya geldiği bir örgüte dönüştürme fikri söz konusu olmuştur. (Baimuratov, 2014: 21-22)

7 Ekim 2002 tarihinde Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye ülkeler Kışinov toplantısında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünü (KGAÖ) kurmuşlardır. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünün önemi Post-Sovyet bölgesinin, ilk kurulan uluslararası bölgesel ölçekli güvenlik örgütüdür. Rusya dış işleri politikası gereğince, KGAÖ'nün herhangi bir ülkeye karşı tehdit amacı ile değil herhangi bir saldırı karşısında müdahale amacı ile kurulduğunu açıklamışlardır. Ancak ortada olan bir gerçek vardır ki kolektif örgütler çerçevesinde Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün Rusya açısından NATO'ya verilen tepkiler olarak görülmektedir. Rusya bu antlaşma ile sağladığı kolektif güç ile Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya'da sergilediği askeri ve siyasi otoritenin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Uluslararası arenada Orta Asya devletlerinin ulus topraklarını yeterince koruyamamaları ve saldırılara açık pozisyonlarda olmalarından ötürü güçlü devletlerin kendi topraklarında üsler kurmalarını ve hava sahalarını kullanmalarını izin vermekteydi. Kolektif Güvenlik Antlaşması örgütü bütün bu nedenlerden ötürü askeri bir ittifaktır. Örgüt üye devletlerin topraklarını koruma, ulusal barış ve huzur ortamının istikrarını sağlama amacı ile kurulmuştur. Bu amaçları yerine getirirken kolektif güç kavramı öne çıkmaktadır. (Sandıklı, 2022)

2.3. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün Yapısı ve Stratejisi

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün dayandığı bazı hukuksal temeller vardır. Bu hukuksal temeller ile iç tüzükler ve politikalar yürütülmektedir. Bunlar; Birleşmiş Milletler Şartı ve Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri, Kolektif Güvenlik Antlaşması, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Tüzüğü, antlaşma ile ilgili ek protokoller, herhangi bir üye ülkeye tehlikeli durumlarda uyarı amacı ile gönderilecek diplomatik belgeler, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne üye ülkelerin diğer

lkeler ile yaptıkları askeri ve siyasi ikili veya l antlaşmalar, Kolektif Güvenlik Antlaşması rgt'ne ye devletlerin mevzuatlarıdır.

Kolektif Güvenlik Antlaşması rgt'nün farklı birimleri bulunmaktadır. Bu organlar;

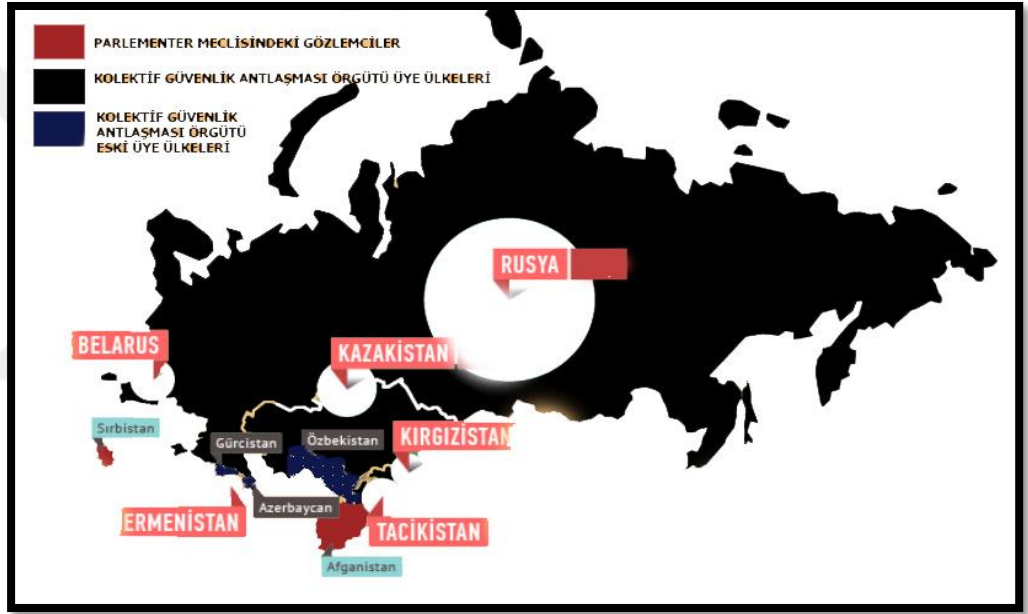
- Kolektif Güvenlik Konseyi
- Dışışleri Bakanları Konseyi
- Savunma Bakanları Konseyi
- Güvenlik Konseyi Sekreter Komitesi
- Sekreterlik

Örgütün en üst kademesi Kolektif Güvenlik Konseyi'dir. Bu açıdan diğer kolektif örgütler ile benzerlik göstermektedir. Konsey, örgütün genel politikasını belirlerken en üst yetkiye sahiptir. ye devletlerinin başkanlık yaptığı Kolektif Güvenlik Konseyi, konseyin politika ve stratejileri doğrultusunda amaç ve hedeflere ulaşmak adına kararlar vermektedirler. Kolektif Güvenlik Konseyi'nin NATO konseyinden farklarından biri başkanlık olgusudur. NATO'da dört yılda bir yapılan seçim ile konsey başkanı seçilirken, Kolektif Güvenlik Konseyi'nde konseye ev sahipliği yapan ülkenin başkanı konsey başkanı seçilmektedir. Konsey olağan şekilde sıra ile ye ülkelerde toplanırken, olağanüstü bir biçimde ise herhangi bir saldırı veya kriz ortamında toplanmaktadır. Kolektif Güvenlik Konseyi'nin örgüt içerisinde önemli görevleri bulunmaktadır. Bu görevler; Kolektif Güvenlik Antlaşması rgt'nün stratejileri neticesinde örgütün içerisinde askeri ve siyasi eşgüdümün geliştirilmesi, ana yönelim ve stratejilerin oluşturulması, örgüte ye devletlerin huzur ve barış ortamını koruyarak istikrarını sağlama amaı ile faaliyetler yürütülmesi, uluslararası sorunlardan sayılan terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, insan kaçakçılığı gibi sorunlara karşı ye ülkelerin ortak yöntemlerini belirleme, örgüte ye ülkeler arasında dış işleri ilişkilerini kuvvetlendirmek amaı ile faaliyetler yürütülmesi, askeri alanlarda kolektif g oluşturulması ve ülkeler arası askeri işbirliğinin geliştirilmesi konseyin temel görevleri arasındadır. (Baimuratov, 2014: 32-33)

Kolektif Güvenlik Antlaşma rgt'nün temel ilkelerini kolektif güvenlik üzerine kurduğunu belirtmiştik. Bu hususta örgüt temellerini; tüm ye ülkelerin eşit şartlarda olması üzerine kurgulamıştır. Bu hususta tüm ye ülkelerin kolektif güvenliği konusunda imtiyaz tanınmamaktadır ve bu güvenlik ne olursa olsun ayrılmaz bir

bütündür. Üye ülkeler birbirlerinin iç işlerine müdahale etmezken, ulusal çıkarlarına saygılı olmalıdır. Herhangi bir üye ülke başka bir ülke tarafından saldırı veya tehdide maruz kalması durumunda ortak kolektif güç ile askeri destek olunması gerekmektedir. Üye devletlerin ulusal mevzuatlarının örgütün çıkar ve politikaları uyumlu olması gerekirse aynı zamanda diğer üye devletler ile de uyumlu olması gerekmektedir. Örgüt içi sorun veya krizlerde uzlaşmacı yaklaşımlar benimsenmelidir. (Yalçınkaya, Tuğlu: 2019: 109-110)

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne üye ülkeler, parlamenter meclisindeki gözlemci olarak bulunan ülkeler ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne eski üyeler şeklindeki gibidir;

Şekil 1. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Üyeleri

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne güncel altı tane üye ülke bulunmaktadır. Bunlar;

Kolektif Güvenlik Antlaşma Örgütüne Üye Olan Ülkeler

- Rusya
- Belarus
- Kazakistan
- Ermenistan
- Kırgızistan
- Tacikistan

KGAÖ'de Gözlemci Olarak Bulunan Ülkeler

- Afganistan
- Sırbistan

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne üye ülkelerin askeri potansiyel gücü şu şekildedir;

Tablo 1. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Üye Ülkelerinin Askeri Güçleri (Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü, 2022)

	Ermenistan	Belarus	Kazakistan	Kırgızistan	Rusya	Tacikistan
Asker Sayısı	44,8 bin	48 bin	39 bin	10,9 bin	79 bin	8,8 bin
Filo, tüm gemi türleri			24 adet		81 adet	
Tüm denizaltı türleri					63 adet	
Tüm zırhlı araç türleri	544 adet	2 adet	175 adet	622 adet	23 adet	86 adet
Tüm hava kuvvetlerini kapsayan uçak ve helikopter türleri	45 adet	5 adet	159 adet	14 adet	22 adet	20 adet

Çalışmanın bu kısmı son bulurken; Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün kısa tarihçesini de kronolojik olarak vererek noktalanacaktır.

Şekil 2. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Kısa Tarihçesi (Yalçınkaya, Tuğlu, 2019: 111-112)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DONDURULMUŞ ÇATIŞMALAR VE DAĞLIK KARABAĞ SORUNU

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlık kazanan yeni devletler, temeli çok daha önce atılmış toprak sorunlarıyla karşı karşıya kaldı. Bu çatışmalar ilk zamanlarda sıcak çatışmaya dönse bile daha sonralar Rusya'nın direk müdahalesiyle durdurulmuş ama uzun zaman diliminde çözüme ulaşamamıştır.

Azerbaycan Ermenistan arasında Dağlık Karabağ sorunu literatüre “dondurulmuş çatışma” olarak geçse de 2020 yılının Eylül ayında 44 gün süren savaşın ardından bölgede dengelerin değişmesine sebep oldu.

.Post Sovyet Mekânında dondurulmuş çatışmalar konusu geniş bir araştırma konusudur. Her dondurulmuş çatışma kendi içerisinde ayrı bir araştırma konusu olduğu göz önüne alınmıştır. Bu doğrultuda Post-Sovyet mekânında var olan çatışmalardan Dağlık-Karabağ çatışmasının üzerine yoğunlaşacaktır. Post-Sovyet mekânında var olan diğer dondurulmuş çatışmalar üzerinde durulmayacaktır.

3.1. Dünyada Dondurulmuş Çatışmalar

Dondurulmuş çatışmalar veya donmuş çatışmalar (*frozen conflict*) kelimesinin uluslararası ilişkiler alanında ki anlamı; artık silahlı saldırıların, çatışmaların veya krizlerin yaşanmaması anlamına gelmektedir. Ancak aradaki bu silahlı çatışmaların son bulması krizin bittiği anlamına gelmemektedir. Çatışma veya kriz yaşayan devletler aralarında bir barış antlaşması imzalamadıkları için, siyasi anlamda bir anlaşma sağlanamadığı için aradaki çatışmalara dondurma terimi kullanmaktadır. Dondurulmuş çatışmalar terimi literatüre Sovyet Rusya'nın dağılımı ile birlikte Orta Asya'da yaşanan çatışmalardan sonra kullanılmıştır. Ancak şu an bu terim sadece Orta Asya için değil dünyanın birden fazla bölgesinde yaşanan çatışmalar için kullanılmaktadır.

Gerek bölgesel gerek küresel ölçekte üstünlük sağlayabilmek, siyasi çıkarları doğrultusunda politikalarını yürütme ve bunlara uygun strateji ve uygulamalar geliştirmek adına her ülke planlar yapmaktadır. Ülkelerin çıkar ilişkileri birbirleri ile çakıştığında çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu çatışmalar bazen müzakereci ülkelerin

ya da farklı aktörlerin arabulucuları sayesinde uzlaşma görüşmeleri yaparak silahlı çatışma veya saldırgan tehditleri rafa kaldırmaktadır. Ancak bu süreç pamuk ipliğine bağlı bir süreçtir. Herhangi bir alevlenme anında tekrar çatışmanın başlaması kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü çatışma yaşayan ülkeler arasında herhangi bir barış anlaşması bulunmazken, sözlü uzlaşmada kriz anında yok sayılmaktadır. Dünyada bu şekilde dondurulmuş çatışma yaşanan farklı bölgeler bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında bu çatışmalara yer verilecektir.

➤ **Keşmir Çatışması:**

İngiltere'nin 1947'de bölgeden ayrılmasından ve Hindistan ile Pakistan'ın bağımsızlığından bu yana, bu iki Güney Asya ülkesi dört kez birbirleriyle savaştı ve sayısız sınır anlaşmazlığıyla karşı karşıya kalmıştır.

Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgeler Pakistan'a, Hindu'nun yoğun olduğu yer Hindistan'a bırakılmıştır. Keşmir bölgesinde yaşayan nüfusun büyük bir kısmı İslam dinine mensuptu. Keşmir bölgesinin Hindistan'a mı yoksa Pakistan'a mı ait olacağı halkın tercihine bırakılması önerildi. Keşmiş halkı Müslüman tabanın ağırlıklı olduğu Pakistan'a bağlanmak isterken, Keşmir prensi Keşmir'in Hindistan'a bağlanmasına karar vermiştir. İki ülke arasında yıllardır süregelen bu sorun iki ülkenin de nükleer güce sahip olması nedeni ile daha tehlikeli bir kriz haline dönüştürmüştür.

Şekil 3. Keşmir Sorunu (Anadolu Ajansı, 2019)

➤ **Çin-Tayvan Çatışması:**

Tayvan çatışması, dünyada hala çözüme ulaşamamış dondurulmuş çatışma bölgelerinden biridir. 1949 devriminden 1971 yılına değin; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Tayvan, Çin'e ait koltukta oturuyordu. Tayvan, uluslararası arenada büyük ülkeler tarafından tanınmamakta, küçük ülkeler tarafından varlığı tanımlanmaktaydı. 1971 yılında ise uluslararası hukukta Tayvan'da olan bu temsilcilik hakları Çin'e devir olmuştur.

Bunun sonucunda uluslararası arenada Tayvan, Çin'in bir eyaleti olarak sayılmıştır. Ancak Çin ve Tayvan arasında birbirlerinin haklarını ihlal ve temsilcilik gibi krizler büyüyerek zaman içerisinde çatışmalara neden olmuştur. Müdahaleci ve yayılmacı dış ülkelerin stratejileri kapsamında müdahaleleri krizi daha da hassaslaştırmıştır.

Şekil 4. Çin-Tayvan Sorunu (Nalçacı, 2020)

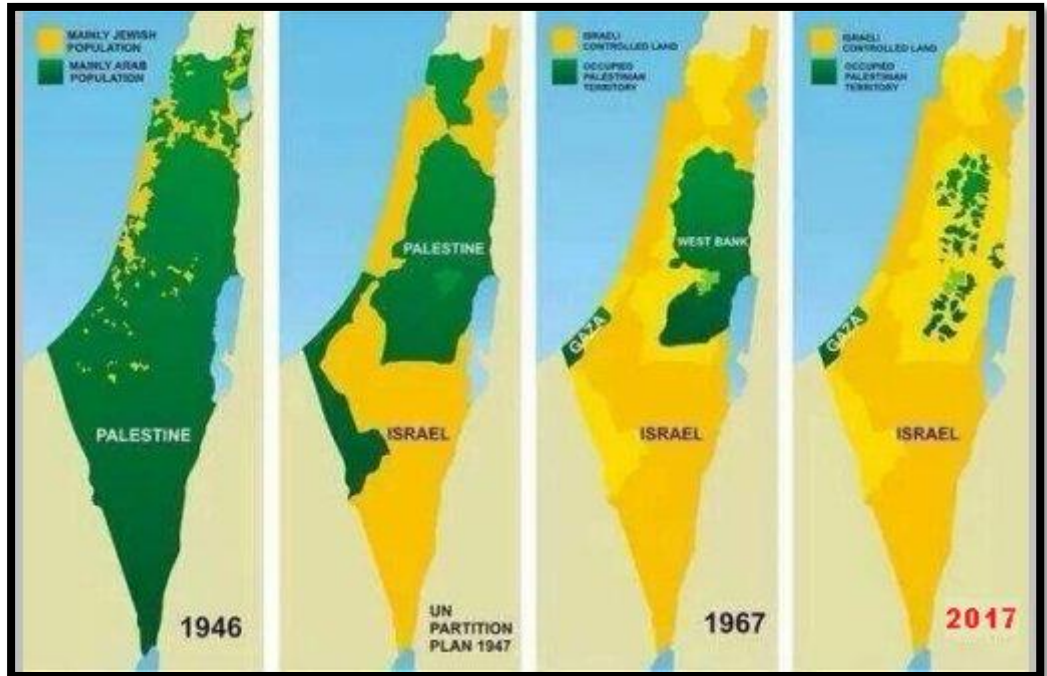
➤ **Kuzey Kore- Güney Kore Çatışması:**

İkinci Dünya Savaşının son bulmasından sonra; uluslararası arenada ortaya çıkan iki süper gücün Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri olduğunu belirtmiştik. Bu çerçevede de Sovyetler Birliği Kuzey Kore'yi işgal ederken Amerika Birleşik Devletleri ise Güney Kore'yi işgal altına almıştır. Kuzey Kore'de komünist partisi kurularak, askeri gücün başına da Kim Il-Sung geçmiştir. Bunun üstüne Kore

Cumhuriyeti kurularak, Kore bağımsızlığını ilan etmiştir. İki ayrı blok haline gelen Kuzey Kore ve Güney Kore arasında yıllarca süren ve milyonlarca kişinin hayatını kaybettiği savaş meydana gelmiştir. Savaş ateşkes antlaşması ile son bulmasına rağmen herhangi bir barış antlaşması imzalanmamıştır.

➤ **İsrail- Filistin Çatışması:**

Filistin ve İsrail arasında ki dondurulmuş çatışma en uzun süren çatışmalardan biridir. En ufak bir fitil ile ateşlenmeye müsait bir sorundur. İsrail-Filistin çatışmasının temeli; Akdeniz sahili ile Şeria Nehri arasında kalan bölgede hak talep edilmesine dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar Filistin Osmanlı İmparatorluğu'nun toprağı konumundaydı. 1918 tarihinde İngiltere'nin bu bölgeyi sömürge altına almasını takip eden süreçte, İngilizler bu bölgeye Yahudi nüfusunu yerleştirmiştir. Bunun sonucunda ise Yahudiler ve Araplar arasında sorunlar patlak vermiş, silahlı çatışmalara yol açmıştır. Bu bölgeye uluslararası güçler de dahil olmuş, bu güçlerin desteğini alan Yahudiler 1948 yılında bu bölgede İsrail'i kurmuşlardır. Bunun üzerine aradaki çatışmanın boyutları daha da büyümüştür. Bu süre zarfında İsrail Devleti topraklarını arttırmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İsrail'in bu davranışlarını işgalci devlet kategorisine koymuştur ve bu topraklardan çekilmesi talep edilmiştir. İsrail ABD'nin desteğini alarak işgal politikasına devam etmiştir.

Şekil 5. İsrail- Filistin Sorunu (İsrail-Filistin Sorununun Tarihçesi, 2017)

3.2. Post-Sovyet Mekânında Dondurulmuş Çatışmalar

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya topraklarında, jeopolitik dengede değişimler meydana gelmiştir. Farklı siyasi aktörler ortaya çıkmıştır. Post Sovyet mekânında yaşanan bu değişiklikler neticesinde, farklı bağımsız ülkeler ortaya çıkmıştır. Daha önce bir ülkenin kontrolü altında bulunan bu ülkelerin mekânda yeni aktörler olması neticesinde krizler meydana gelmiş, çözülemeyen krizler çatışmalara dönüşmüştür. Rusya Post Sovyet mekânında varlığını ve kontrol gücünü eskisi gibi devam ettirmeye çalışmaktaydı. Ancak yeni kurulan bağımsız ülkelerde eşit ve adaletli yaklaşımlar talep etmekteydi.(Aslanov, 2009: 52-53)

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından bile Rusya, Post-Sovyet mekanını hala kendi kontrolünde olan topraklar olarak görmektedir. Rusya şüphesiz uluslararası ilişkiler arenasında gücünü sahip olduğu enerji alanları ile korumaktadır. Bu kadar büyük bir parçalanma yaşayan bir ülkenin ekonomi başta olmak üzere pek çok alanda yıkımlar yaşayabilecekken, enerji konusundaki avantajları Rusya'yı uluslararası arena da hala büyük bir aktör konumunda tutmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Rusya'nın yıkılması ile birlikte kendini dünyanın süper gücü olarak görmüş, bu kapsamda da hegemonyacı bakış açısı ile diğer ülkeler üzerinde egemenlik kurmayı amaçlamaktadır. Ancak Rusya ile Çin bu politikanın önüne geçerek dünya üzerinde tek hâkimin olmadığını uluslararası arenada göstermişlerdir. Çalışma konusu kapsamında çok faktörlü hakimiyet alanında özellikle etnik ve dinsel açıdan birbirinden farklılaşan toplumlarda yaşanan ayrılıkçı hareketler neticesinde çatışmalar yaşanmaktadır. Eski Sovyet bölgelerinde bu tarz ayrılıkçı hareketleri ve grupları sıklıkla görmekteyiz. Bu topraklar ne olursa olsun Sovyet Rusya döneminden miras kalmıştır. Çatışmaların devam etmesi veya barışın yapılabilmesi bağımsızlık kazanan ülkelerin tutumlarına bağlıdır. Ve aynı zamanda Rusya'nın tavırları son derece önemlidir. (Tüysüzoğlu, 2017: 185-219)

Azerbaycan ile Ermenistan: Dağlık Karabağ Çatışması:

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Estonya, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Letonya, Litvanya, Türkmenistan, Tacikistan, Ukrayna, Özbekistan ve Rusya kurulmuştur. Dağlık Karabağ sorunu da Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından sonra ortaya çıkan

en bilinen donmuş çatışmalardan biridir. Dağlık Karabağ bölgesi, uluslararası sınırlar içerisinde Azerbaycan ülkesine ait topraktır. Ancak bu bölge demografik açıdan Ermenilerin yoğun yaşadığı bir bölge olmak ile birlikte burada ikamet eden Ermeniler, Azerbaycan hükümetine karşı söylemlerde bulunmaktadır. Dünyanın önde gelen uluslararası kuruluşlarından olan Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) tarafından Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan toprağı olduğu kabul edilmekteydi. Ancak bölgede yaşayan Ermenilerin çoğunlukta olması ile birlikte doğan siyasi baskılar sonucunda Dağlık Karabağ bölgesi, özerklik özellikte bölge idaresi Ermenilerin elindeydi. 1992-1994 yılları arasında yapılan Karabağ Savaşından sonra bu bölge Ermenilerin kontrolüne geçmişti. Bu savaş ile birlikte birçok can kurban giderken iki ülke arasında bitmek bilmeyen bir gerilim ve çatışma ortamını beraberinde getirmektedir. Bu kriz ortamının çözülebilmesi için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) öncülüğünde MİNSK grubu kurulmuştur. Bu grupta; Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Rusya, Beyaz Rusya, Almanya, İtalya, Portekiz, Hollanda, İsveç, Finlandiya, Türkiye, Ermenistan ve Azerbaycan görev almaktaydı. Pek çok aktörün uzlaşmacı olarak yer aldığı bu çatışmada, çözüm için birden fazla adım atılmasına rağmen nihai sonuca ulaşamamıştır. Bunun en büyük sebebi ise; bölgesel ve küresel aktörlerin güç savaşında üstünlük mücadelesi için yarıştıkları bir alana dönüşen Dağlık Karabağ bölgesinin daha çok kriz bölgesi haline dönüşmesidir. Dağlık Karabağ alanı dondurulmuş çatışmaların en net ve önemli örneklerinden biridir. Dağlık Karabağ yıllarca süren çatışma sonucunda 2020 yılında patlak vererek İkinci Karabağ savaşı yaşanmış, bunun sonucunda ise Azerbaycan bu bölgeyi büyük bir şekilde kontrol altına almayı başarmıştır.

Şekil 6. Dağlık-Karabağ Bölgesi (Güler, 2020)

Ukrayna: Doğu Ukrayna ve Kırım Çatışması:

Kırım sorunu, Dağlık Karabağ sorunu gibi Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Dondurulmuş çatışmalar kavramının en önemli örneklerinden biridir. Ancak Kırım sorununun, Dağlık Karabağ sorunundan farkı olarak Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte bağımsızlığını ilan eden Ukrayna'dan önce de var olan bir problemdir. Kırım özelinde bu problemin yaşanması bu bölgenin jeopolitik konumu ile alakalıdır. Kırım'ın deniz üslerine ev sahipliği yapıyor olması ve jeopolitik konumu ile tarih sahnesinde hep bu tarz problemler ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

Bunun en büyük sebebi Rusya'nın Kırım'da kendisine ait büyük bir donanma üssünün varlığı ve Kırım'ın demografik yapısının büyük bir kısmının Rus vatandaş olmasının etkisi yüksektir. Yaşanan bu çatışmalar beraberinde farklı bölgelerde ayrılıkçı grupları tetiklemiştir.

Şekil 7. Kırım Sorunu (Petek, 2020)

Gürcistan: Güney Osetya ve Abhazya Çatışması:

Sovyetler Birliği zamanında, Güney Osetya ve Abhazya bölgeleri özerk bölge kategorisinde Tiflis'in kontrolüne bırakılmıştır. Gürcistan'ın Sovyetler Birliğinden ayrılması sonucunda bu bölgeler krize dönüşmüştür. Gürcistan'da yaşanan Gürci milliyetçiliği, Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinde de milliyetçi hareketleri tetiklemiştir. Bu kriz ortamı, Gürcistan'da iç karışıklığa dönüşerek silahlı çatışmalar yaşanmasına neden olmuştur.

Gürcistan bu iç karışıklık sebebi ile, Güney Osetya ve Abhazya üzerindeki kontrol ve egemenliğini kaybetmiştir. Bunun üzerine Rusya'nın ön ayak olması ile ateşkes anlaşması imzalanarak silahlı çatışma engellenmiştir. Ancak buradaki kriz tamamen son bulmadığı için dondurulmuş çatışma kategorisindedir.

Şekil 8. Güney Osetya ve Abhazya Sorunu (Alemdar, 2019)

Moldova: Transdinyester Çatışması:

Transdinyester bölgesi, Rusya ile Moldova arasında dondurulmuş çatışma olarak görülmektedir. Moldova'nın Sovyetler Birliğinden ayrımından sonra, Moldova odağını Batıya çevirdiğinden Rusya bunu bir tehdit olarak algılamış, Moldova ve Romanya'nın ittifakını engellemek amacı ile bu bölgede ki ayrılıkçı grupları kışkırtmaya başlamışlardır. Bu ayrılıkçı hareketler neticesinde bölgede iç karışıklık yaşanmış ve çatışmalar meydana gelmiştir. Bu çatışmalar sonucunda; bu bölgede Rusya ve Moldova'nın ortak gözetim yetkisi olan Ortak Kontrol Komisyonu kurulmuştur. Transdinyester bölgesi kendi için 2006 yılında referanduma giderek bağımsızlık ilan etmiştir ancak bu bağımsızlık kendisi dışında hiçbir ülke tarafından kabul edilmemiştir.

Şekil 9. Transdinyester Sorunu

3.3. Dağlık Karabağ Probleminin Tarihsel Arka Planı

Çalışmanın bu kısmında Dağlık Karabağ çatışmasının kökeni, aktörlerin tutumları ve bu soruna ilişkin uluslararası hukukta düzenlenen dokümanlara değinilecektir. Dağlık Karabağ çatışmasının kökenleri 1813 ve 1918 tarihlerinde imzalanan antlaşmalar sonucunda, Çarlık Rusya'nın desteği ile Ermeni vatandaşlarının Azerbaycan topraklarına yerleştirildiği görülmektedir. Bu hamlenin uluslararası ilişkilerdeki karşılığının Ermenistan devletinin kurulmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu bölgelere yerleşen Ermeniler sonrasında Azerbaycan toprakları üzerinde söz sahibi olmaya çalışmış bunun için de yayılmacı ve işgalci yaklaşımlar benimsemişlerdir. Bu süreç Azerbaycan vatandaşlarının topraklarından tehcir edilmesine kadar varmıştır. Ermenistan ve Azerbaycan arasında yaşanan bu kriz ortamı silahlı çatışmaların yaşanması olarak patlak vermiştir. Ermenistan yaşanan bu silahlı çatışmalar neticesinde Dağlık Karabağ bölgesini işgal etmiştir. Etnik ayrımcılık yaparak bölgede yaşayan Azerbaycan vatandaşların bu topraklardan ayrılmasına neden olmuşlardır. Aradaki gerilim o kadar büyük bir hale gelmiştir ki Ermenistan tarafından Azerbaycan vatandaşlarına yönelik soykırım gerçekleştirilmiştir. Dünya tarihinin en dramatik olaylarından biri olan Hocalı Katliamı bu süreçte yaşanmıştır. Rusya'nın desteğini arkasına alan Ermenistan saldırgan tavırlarına devam etmiştir. Bu tavırları neticesinde Azerbaycan topraklarını işgal ederek burada yaşayan Azerbaycan vatandaşlarına yönelik katliamlar veya bu topraklardan sürerek adeta etnik temizlik yapmıştır. (Paşa, 2021:192-215)

Dağlık Karabağ bölgesi gerek coğrafi nitelikleri açısından gerek ise sahip olduğu tarihi ve kültürel birikimi neticesinde Azerbaycan için son derece mühim bir bölgedir. İnsanlık tarihine bakıldığında, eski bireylerin yaşam sürdüğü alanlardan biri de Dağlık Karabağ bölgesidir. Bu bölgede bulunan Azıh mağarasının geçmişi yaklaşık bir milyon yıl öncesine dayanmaktadır. Bölgede bulunan farklı mağaralarda rastlanan insan kalıntıları bize bu bölgede yaşayan eski yerleşim kalıntılarının varlığını göstermektedir. Dağlık Karabağ bölgesi yüzyıllar boyunca farklı milletlere ev sahipliği yapmıştır. Bu bölge farklı milletlerin egemenliği altına girmiştir uzun yıllar boyunca da farklı ülkeler bu alan için savaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, İran, Çarlık Rusya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) gibi devletler için önemli bir bölge olmuştur. (Aliyev, 2006: 5-6)

Şekil 10. Dağlık Karabağ Bölgesi (Dağlık Karabağ Çatışması Ana Hatları, 2020)

Dağlık Karabağ bölgesi çok önemli stratejik konuma sahiptir. Dağlık Karabağ bölgesinin verimli arazilerde bulunması, bu bölgenin Azerbaycan, Ermenistan ve İran topraklarına yakın mesafede olmasının getirdiği jeopolitik konum bu alanı son derece önemli kılmaktadır. Bundan kaynaklı Dağlık Karabağ bölgesi, ülkelere avantaj getirmektedir.

Dağlık Karabağ çatışması hala çözüm bulmuş bir durum değildir. Ermenistan'ın işgalci politikaları neticesinde bölgede Azerbaycan vatandaşlarına yönelik soykırım ve sürgün edilme gibi durumlar neticesinde bölgede krizler ve çatışmalar meydana gelmiştir. Ermenilerin devlet olma süreci çok eskiye dayanmadığı için kendilerine ait topraklarının olduğunu söylemek mümkün değildir. Ermeni vatandaşlar uzun yıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesi altında kalmışlardır. Devletleşme sürecinde ve kendilerine ait ulus toprağı konusunda diğer ülkelere göre geç kalındığı ortadır. Bundan kaynaklı Ermenilerin hep toprak ve hak taleplerinin olduğunu söylenebilmektedir. Her zaman Büyük Ermenistan ideali içerisindeyler. Şüphesiz bu idealler Ermenilerin tek başlarına ettikleri hayaller değildir. Büyük devletler kendi çıkarları doğrultusunda Ermenilere destek vererek, Ermenistan'ın kurulması için teşvik etmişlerdir. (Hakyemez, 2019: 32-33)

Ermenilere destek veren büyük ülkelerden biri de Rusya'dır. Rusya tarih boyunca her daim sıcak denizlere inme idealleri içerisindeydi. Bunun içinde verimli topraklara ulaşmak istemektedir. Rusya'nın bu konuya müdahalesi Birinci Petro ile başlamıştır. Etnik ilişkileri kullanarak, istediği gibi politikaları şekillendirmek temel stratejilerindedir. Birinci Petro yayınladığı ferman ile, demografik yapı olarak Azerbaycan vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelere Ermeni vatandaşlarını getirerek yerleştirmiştir. Bu alelade yapılan bir hamle değildir. Planlı bir şekilde yapılan bu hamle neticesinde; Ermenilerin yerleştirildiği bu bölgelerde toprak hakkı elde edilmiş ve burada yaşayan Azerbaycan vatandaşlarına yönelik saldırgan ve tehditkâr tavırlar gösterilmiştir. Çarlık Rusya'nın bu hamlesi ile bölgenin demografik yapısında hem etnik yapı hem de dinsel yapıda değişimler meydana gelmiştir. Bu sayede Rusya hedeflerine daha kolay ve hızlı ilerleyebilecek konuma gelmiştir. (Paşa, 2021: 192-215)

On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında; Ermeni örgütlenmeleri hız kazanmıştır. Bu hususta Taşnak Sütyun Komitesi kurulmuştur. Bu komite Ermenilerin siyasi ideallerine ulaşabilmek adına gerek siyasi gerek ise de silahlı faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu komite aynı zamanda Osmanlı'yı parçalamaya yönelik planlar yapmaktaydı. (Hakyemez, 2019:35-36)

Ermeni ve Azerbaycan arasında ki çatışmaların kökeni 1905 yılına kadar uzanmaktadır. Bir Azerbaycan vatandaşının Taşnaklar tarafından katledilmesi ile kanlı çatışmalar başlamış ve Rusya'nın da kışkırtması ile iki ülke arasındaki olaylar oldukça büyümüştür. 1906 yılında olaylar durulurken sonraki on yıllık süreç diğer dönemlere nazaran daha sessiz geçmiştir. 7 Kasım 1917 tarihinde Bolşevik İhtilali yaşanmıştır. Daha sonra Rusya'da iktidarı ele geçiren Bolşevikler, "Ulusların Hakları Bildirgesi'nde, bölgede bir iktidar boşluğu yaratan her ulusun kendi kaderini tayin hakkı ilkesini kabul ettiklerini ilan ettiler. Buna karşılık, Osmanlı ordularının doğuya doğru ilerlemesi ve Ermenilerin hızla silahlanmaya başlaması bekleniyordu. Bu Rus ve Ermeni müttefiklerinin Kafkasya'da Osmanlılara karşı bir güç yaratma planlarına da tekabül ediyordu: Taşnakların önderliğinde silahlanan Ermeniler, Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya ait bölgelere saldırmaya başladılar. Herhangi bir düzenli orduda askeri eğitim alamayan ve askeri teçhizatı olmayan Azerbaycan Türkleri için bu durum oldukça kaygı vericidir. Bu olaylar neticesinde Mart 1918 tarihinde Bakü'de büyük Türk katliamları yaşandı. Bolşeviklerin, Çarlık Rusya'dan farklı olduklarını dile

getirmelerine rağmen, Ermeniler ile Çarlık Rusya'sı gibi iş birliği içerisinde hareketler sergilemişlerdir. Bu katliam ve aynı zamanda Azerbaycan'ın farklı illerinde katliamların yapılması neticesinde, Azerbaycan Türkleri ülkeden ayrılmak zorunda kalmışlardır. 28 Mayıs 1918 tarihinde Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmiş, Dağlık Karabağ bölgesi de ülke sınırları içerisinde yer almıştır. 12 Ocak 1920 tarihinde gerçekleşen Barış Konferansı'nın uluslararası arenada Azerbaycan'ın bağımsızlığı tanınırken, Karabağ bölgesinin de Azerbaycan'a ait olduğu belirtilmiştir. Azerbaycan'ı Rusya'nın işgaline kadar olan süreçte Ermeniler pek çok isyan ve ayaklanma çıkarmaya çalışmışlar ancak başarılı olamamışlardır.

Nisan 1920'de Ermeniler bu defa Rusların desteğini arkalarına almışlardır. Azerbaycan orduları bu isyanın önüne geçebilmek adına müdahale etmeye çabalamıştır ancak Bolşevik Rus Ordusu 28 Nisan 1920 tarihinde Azerbaycan'ı ablukaya alarak işgal etmişlerdir. 30 Aralık 1922 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulmuştur. Artık Azerbaycan'da Ermenistan'da aynı ülke birliği içerisindeydiler. Ancak Ermenilerin buna rağmen toprak iddiaları son bulmamışlardır. Üstelik Sovyet Rusya tarafından, Azerbaycan için çok önemli yeri olan Erivan, Zengezur ve Göyçe Ermenis'a verilmiştir. Ancak Ermenistan hala Dağlık Karabağ yönelik toprak talebi içerisindeydiler. Ermenilere göre bu topraklar kendilerine aittir. Sovyetler Birliği'nin bu toprakları kendilerinden alıp Azerbaycan'a verildiği yönündeydi. Ancak Sovyet Rusya yürüttüğü politikalarda her daim Ermeni halkını kayırmaktaydı. Arkalarına Rusya'yı alan Ermeniler, daha fazla toprak taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. Sovyet Rusya bu alanda özerk vilayet oluşturulması konusunda adımlar atmıştır. Sovyet döneminde Dağlık Karabağ birden Ermenistan'a verilmemiştir, yavaş yavaş bu bölgelerden küçük parçalar Ermenistan'a verilmiştir. (Paşa, 2021:192-215)

Sovyetler Birliği'nin kuruluşu sırasında alınan önlemler, sorunun nispeten sakin bir dönem yaşamasına izin verdi. Ancak hem bu dönemde hem de 'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) kurulmasından sonraki dönemde de Moskova'da yetkililerin uyguladığı stratejilerde Azerbaycan'da potansiyel sorunların tırmanmaya devam etmesine neden olmuştur. Azerbaycan'ın idari sınırında, sadece Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgede özerk bir yapının kurulması ve etnik bileşimin Ermeniler için faydalı bir fark yaratacak şekilde değiştirilmesine yönelik politikalar uygulanmıştır. Aynı şekilde Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ülkelerinden biri olan Ermenistan sınırları dahilinde, Azerbaycan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı yere özerk yapı olarak görülmemesi Sovyet Rusya'nın da bu konuda taraflı davrandığını göstermektedir. (Aliyev, 2006: 16-17)

Zaman içerisinde iki ülke arasındaki gerilim had safhaya çıkmıştır. Bu gerilim ortamı çatışmaları doğurmuştur. 20 Şubat 1988 tarihinde Dağlık Karabağ Yerel Konseyinin, Azerbaycan'dan ayrılarak Ermenistan'a bağlanması için Ermeni halkı eylemler gerçekleştirmeye başladı. Sloganlar Karabağ Özerk alanının Ermenistan'a bağlanması yönündeydi. Bu durum ülkeler arasında ki gerginliğin çatışmaya dönüşüne neden olmuştur. Birçok Azerbaycan vatandaşının ölümü ve yararlanması ile sonuçlanan olaylar gerçekleşmiştir. Sovyet yönetimi duruma el koyarak bu bölgenin her iki ülkeye de bağlanması yerine Mokova hükümetine bağlanması yönünde karar vermiştir. (Hakyemez, 2019:37-41)

Ermenistan ve Azerbaycan arasında bu denli gerginliğin tek sebebi şüphesiz ki toprak paylaşımı değildir. Ermenistan başlı başına Dağlık Karabağ bölgesini fırsat bilerek Azerbaycan'ın ulusal toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına yönelik müdahale etmeye çalışmaktadır. Ermenistan ile savaşta gizli aktörlerde bulunmaktadır. Bunlar Ermenistan'ı farklı ülkelerden destekleyen örgütler, Azerbaycan'ın iç işlerine karışma amacı ve stratejileri doğrultusunda Ermenistan'a destek veren farklı güçlü ülkelerdir.

Silahlı çatışmanın başlangıcı; Azerbaycan uçağının düşürülmesi ile başlamıştır. 20 Kasım 1991 tarihinde Ermeni grupları tarafınca Azerbaycan'a ait askeri helikopter düşürülmüştür. Bu Azerbaycan helikopteri Azerbaycan yönetimine ait üst düzey bürokratları taşımaktaydı. Bu elzem olay sonucunda 22 vatandaş hayata gözlerini yummuştur. Bu süre zarfında olayın tansiyonu daha da artarak, pek çok köye ve hava kuvvetlerine yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. Ancak bu saldırılan en vahşi olan Hocalı katliamıdır. Tarih sahnesi içinde bu denli vahşi ve tüyler ürpertici başka soykırımın sayısı oldukça azdır. 25 Şubat 1992 tarihinde, Ermenistan askeri güçleri Rusya askeri güçleri ile birleşerek, o dönemin en modern silahları ile birlikte Azerbaycan vatandaşlarının yaşadığı Hocalı 'ya saldırmışlardır. (Paşa, 2021:197-201)

Hocalı bölgesi jeopolitik açıdan stratejik bir konumdadır. Hocalı bölgesi; Ağdam, Askeran, Hankendi ve Şuşa bölgelerinin ortasında bulunmaktadır. Ve bu bölgeleri birbirlerine bağlamaktadırlar. Hocalı bölgesinde Azerbaycan ve Ahıska

Türkleri yaşamaktadır. Bölge aynı zamanda alanın tek havaalanı bulunan şehri konumundaydı. Aşağıda Hocalı bölgesinin haritasını gösterilmektedir;

Şekil 11. Hocalı Bölgesi (Kavak, 2019)

Hocalı Bölgesinde, Azerbaycan vatandaşlarına yönelik gerçekleşen eşi benzeri görülmemiş vahşet gerçekleşmiştir. Binlerce masum insanın öldürülmüş, vahşi bir biçimde yakılmışlardır. Ermeni askeri güçlerinin ve Rus Alayının müdahalesinden evlerini bırakıp kaçmaya çalışan vatandaşlar, bunu başaramadan vahşice katledildiler. Savaş veya çatışma ortamlarında asgari güçlerin birbirleri ile çatışması normal olarak görülmektedir. Ancak modern silahlar ile kendilerini savunacak silahları olmayan binlerce vatandaşa saldırıp, vahşice öldürülmesinin uluslararası hukukta yeri yoktur. Dağlık Karabağ çatışmasının tarihsel arka planına baktığımızda, Hocalı katliamı bu sürecin en vahşi ve ağır suçlarından. Bu soykırım sonucunda, 613 vatandaş vefat ederken, 1275 vatandaş rehin alınmıştır. Vatandaşları sadece öldürmekle kalmamış, türlü türlü işkenceler yapılmıştır. Ermenistan ise bu savaş suçunu kabul etmemektedir. Ancak Azerbaycan yönetiminin elinde birden fazla kanıt bulunmaktadır. (Hakyemez, 2019: 44-46)

Ermenistan'ın toprak talepleri ve sonrasında uyguladığı işgalci ve saldırgan tavırlar neticesinde Dağlık Karabağ bölgesi ve yedi sınır komşu ilin toprakları işgal edilmiştir. Bunun sonucunda binlerce insan katledilmiş, birçok donatı alanı tahrip

edilmiş, Azerbaycan ekonomisi büyük darbeler almıştır. Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı uyguladığı bütün bu faşist eylemler bize göstermektedir ki; Ermenistan sadece bu bölgede toprak talebi için işgal politika yürütmemiş aynı zamanda bu bölgelerde etnik soykırımlar gerçekleştirmiştir. Bu sayede bu bölgelerdeki demografik yapı Ermenistan lehine dönmekteydi.

Bölgedeki çatışma ortamını bitirmek kolay kolay mümkün değildi. İki ülkenin sorunu bu ülkeler ile sınırlı olsa belki her şeyin sonuca varması daha kolay olabilirdi ancak farklı aktörler Ermenistan'ı gerek politik düzlemde gerek ise silahlı destek sağlayarak çatışmanın son bulmamasına neden oluyorlardı. Ermenistan tek başına olsa Azerbaycan'ın çatışmayı çözebilecek gücü vardı ancak Ermenistan gerek Rusya'nın desteği olsun gerek Batı ülkelerinin desteğini almaktaydı ve Azerbaycan'ın bunu çözebilecek gücü yoktu. Bilhassa, ihtilafın ilk döneminin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin SSCB'den ayrılmasıyla aynı zamana denk geldiği belirtilmelidir. Bu, Azerbaycan'daki durumu daha da kötüleştirdi. Bir yanda düşmanla savaş, diğer yanda ülkede ordu, siyasi ve ekonomik sorunlar, toplumsal gerilimler, iç çatışmalar ve ülkenin uluslararası alanda tanıtılmasındaki zorluklar, sorunun çözülmesi, ülke gerçeklerinin dünyaya iletilmesi, uluslararası destek ve aynı zamanda yurt dışına yapılan yardımların geri çekilmesi gibi sorunlar vardı. Ülkenin tanınması olmadan ekonomik zorlukların üstesinden gelmek mümkün değildi.

Bir ülke için uluslararası örgüt ve kuruluşlara girmenin önemi çok büyüktür. Bu sayede uluslararası ilişkilerde kendisine yer bulabilmekte ve buna bağlı olarak söz sahibi olmaktaydı. Azerbaycan, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte bağımsızlığını kazanmıştır. Yeni bağımsızlığını kazanan bir ülke olan Azerbaycan 1992 yılında oldukça önemli uluslararası kuruluşlara üye olmayı başarmıştır. Bu kuruluşlar; Birleşmiş Milletler (BM), AGİT ve farklı kuruluşlardır. Girmeyi başarılan bu kuruluşlar Dağlık Karabağ sorunu ile ilgilenmişlerdir. Görüldüğü gibi birçok devlet başkanı, sorunun çözümü için gerekli adımların atılması gerektiğini cüretkâr bir şekilde dile getirmiş ve hatta ihtilafın Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve uluslararası hukuk çerçevesinde çözülmesi için açıklamalarda bulunmuştur.

Aynı zamanda birçok batılı ülke ve Rusya, Ermenistan'ı ve ayrılıkçı güçleri askeri olarak güçlendirmek için ücretsiz veya ödünç modern silahlar göndererek desteklemekteydiler. Azerbaycan ise bu durum karşısında ülkeyi diğer ülkelere

tanıtma ve ülkeler ile ilişkileri geliştirme yolunda adımlar atmaya başlamıştır. Ermenilerin ve ona destek veren güçlerin yalanlarını uluslararası arenaya yaymayı amaçlamaktaydılar. Azerbaycan'ın yıllar süren bu çabaları sonuç vermiştir. Ermenistan'ın saldırısını destekleyen bazı ülkeler tarafsız konuma geçmişlerdir. İki ülke arasında tarafsız olan ülkeler ise Azerbaycan'ı uluslararası hukukta adil bir biçimde savunmaya başlamışlardır. Başından beri Azerbaycan'ın yanında olan ülkeler ile de diplomatik ve siyasi baskı politikaları üzerinde çalışmalar yürütülmüştür.

Uluslararası örgüt ve kuruluşların çatışma ortamlarında diplomatik manevra kolaylığı sağlamaktadır. Ancak Azerbaycan'ın katıldığı uluslararası kuruluşlara baktığımızda, bu kuruluşlarda üye ülkeler ulusal çıkarlara göre hareket etmektedirler. AGİT Minsk Grubu gibi örgütlerde Ermeni lobilerinin faaliyetleri ağır basmaktadır ve bu örgütlerden Azerbaycan lehine politikalar yürütülmesi pek olası değildir. Dağlık Karabağ sorusunda AGİT Minsk grubu çerçevesinde otuz küsur yıldır çözülememiş olması, bu örgütlerin de lobi ve büyük güçlerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Azerbaycan'ın uzun yıllar süren çabalarına ve araya birden fazla aktörün devreye girmesine rağmen soruna çözüm bulamamıştır. Ne kadar çabalırsa çabalansın çatışma ortamı çözüme ulaşamamıştır. Azerbaycan, Ermenistan'ın bu saldırılarına karşı hukuksal çözüm yolu bulamadığı için, meşru müdafaa hakkını kullanarak savaş yolunu tercih etmekten başka çaresi kalmamıştır.

2016 yılına gelindiğinde, Ermenistan'ın saldırı ve provokasyonlarına daha fazla dayanamayan Azerbaycan karşı saldırıya geçiş yapmıştı. Azerbaycan savaşın ilk dört gününde çok başarılı askeri güç yaratarak işgal altındaki yerleşim yerlerini kurtarmayı başarmıştı. Ermenistan bunun üzerine paniğe kapılarak, kendisini destekleyen güçlerden yardım talebinde bulunmuştu. Bunun üzerine Rusya devreye girerek Azerbaycan'ın işgal edilen topraklarının tamamını geri almasının önüne geçmiştir. (Paşa, 2021:201-207)

Azerbaycan ile Ermenistan arasında 1992 yılından beri süregelen Dağlık Karabağ sorunu barış yolu ile çözülmesi mümkün olmamıştır. Otuz yıllık çatışma ortamında iki ülke arasında ki gerginlik baki kalmıştı. 2020 yılına gelindiğinde Tovuz bölgesinde Ermeni güçlerinin provokasyonlar, sınır ihlalleri ve sivillere ve orduya ateş açmaları bölgenin güvenliğini zedeleme girişimiydi. Bu saldırılar sırasında Tovuz'a bağlı Dondar Kuşçu ve Ağdam köyleri de Ermeni kuvvetlerinin saldırısına uğradı. Bu

da sivil halka yönelik bir başka Ermeni saldırısıydı. Ancak bu provokasyonlara rağmen Ermenistan'ın Rusya tarafından korunması, Rus siyasi elitinin desteğiyle ve en önemlisi dört yıl önce olduğu gibi büyük miktarda silahla donatılması kendilerini güvende hissettirdi. Bu politika ile Rusya, Güney Kafkasya'daki konumunu korumaya ve Batı'nın enerji güvenliği üzerindeki etkisini göstermeye çalıştı. 2020 yılının devamında bu saldırılar daha da alevmiş, Azerbaycan'a savaşmak dışında çare kalmamıştır. Ermenistan'ın da isteğinin bu olduğu apaçık ortaydı. Otuz yıldır devam eden bu çatışma; Ermenistan'ın bağımsız olan Azerbaycan'ın toprak, egemenlik ve bağımsızlık haklarını ihlaline yönelik saldırgan tavırlar neticesinde devam etmiştir. Ermenistan müzakere süreçlerini uzatmış, farklı sebepler sunarak süreci aksatarak asıl amacının çatışma olduğunu göstermiştir. Azerbaycan'da otuz yılı aşkın süredir çözüm bulunamayan bu sorun için savaşın kaçınılmaz olduğunu anlamıştır. Ancak Azerbaycan bu mücadelede artık yalnız değildi. Türkiye her anlamda Azerbaycan'a destek olacağını açıklamış bu durum Azerbaycan'ı daha da güçlendirmiştir.

2020 yılının Kasım ayında İkinci Karabağ Savaşı olarak adlandırılan çatışmanın aktif savaş fazına geçtiği dönem başlamıştır. Kırk dört gün süren bu savaş, diğer mücadelelerden çok farklıydı. Azerbaycan'ın doğru zamanda doğru stratejide yürüttüğü bu mücadele milli birlik ve beraberliği de beraberinde getirmiştir. Ermenistan'ın yıllar boyunca süren provokasyonlarına karşı neler yapabileceğini tüm dünyaya göstermiştir. Azerbaycan bu savaşta modern araç ve enstrümanları kullanmıştır. Bu hususta gösterilen kararlı mücadele, işgal altındaki yerlerin geri alınması ile birlikte tüm dünyaya kanıt niteliğinde olmuştur. Azerbaycan'ın bu mücadelesi karşısında daha fazla duramayan Ermenistan müzakere yoluna gitmiştir. Azerbaycan tarihinde en önemli başarılarından biri olan bu durum; Azerbaycan, Rusya ve Ermenistan ülkelerinin liderleri ile savaşın son bulması için ortak bildiri imzalanmıştır.

Bu imzalanan ortak bildiri çerçevesinde;

Kelbecer bölgesi 15 Kasım 2020, Ağdam bölgesi 20 Kasım 2020 ve Laçın bölgesi ise 1 Aralık 2020 tarihine kadar boşaltılıp, Azerbaycan'a geri iade edilecektir. Çatışma taraflarının müzakerede üzerlerine düşeni yapması için Türkiye ve Rusya kontrolünde izleme komisyonu kurulmuştur. Özellikle Dağlık Karabağ bölgesinde çatışmadan dolayı yerinden yurdundan edilmiş vatandaşların, Birleşmiş Milletler

Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından bu alanlara tekrar yerleştirilmesi için süreç başlayacaktır. İmzalanan ortak bildiri çerçevesinde, yukarıda bahsedilen etkenler Azerbaycan için uluslararası bir başarıdır. Azerbaycan yıllarca kendilerine yapılan bu zulme karşı, geri alınan bölgelerde daha önce yaşamış Ermeni vatandaşlarının bu bölgelerde kalmasına izin vererek hoşgörülü bir tutam sergilemişlerdir. Ancak bu durumda çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bölgede kalan Ermeni vatandaşlarının ayrılıkçı gruplarla hareket etmemesi ve dış güçlerin politikaları doğrultusunda bu vatandaşları kışkırtmasına izin verilmemesi gerekmektedir. (Paşa, 2021:207-210)

3.4. Dağlık Karabağ Sorununa İlişkin Uluslararası Dokümanlar

Yıllarca dünya gündeminde önemli bir yer sorun olan; Dağlık Karabağ bölgesi uluslararası hukukta da önemli yer kaplamıştır. Ermenistan, Birleşmiş Milletlerin self-determination yani kendi kaderini kendisinin belirlenmesine yönelik kararlarını öne sürerek bu topraklar üzerinde hak iddia etmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1514, 1541,2625 sayılı kararlarında bu konulara değinilmiştir. BM Genel Kurulu'nun 1514 sayılı kararında, self-determination konusuna değinilmiştir. Ancak bu madde bize gösteriyor ki, Birleşmiş Milletler kendi kaderini kendisinin tayin etmesini konusunda şunu ifade etmektedir. Bu durum ancak bir ülkenin ulusal birliği ve ulusal toprak bütünlüğünün bozulmaması yönünde kaderini tayin edebilmektedir. Aynı zamanda bu bölgelerde huzur ve istikrarın sağlanması, birlik ve beraberliğin bozulmaması yönünde Birleşmiş Milletlerin kararları bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerin bu kararları 1996 Lizbon Zirvesinde ve 1999 İstanbul Zirvesinde de üstüne basa basa belirtilmiştir.

Azerbaycan SSCB'den ayrıldıktan sonra, uti possidetis juris doktrinine göre Azerbaycan'ın Sovyetler Birliğinde ki sınırları şu anki sınırları olarak kabul edilmektedir. Ve bu sınırlar uluslararası hukukta tanımlanmakta ve korunmaktadır. Birleşmiş Milletler de bu sınırları kabul etmektedir. Buna göre Dağlık Karabağ bölgesi Azerbaycan sınırlarında kabul edilmektedir.

Ayrıca Dağlık Karabağ sorununa yönelik uluslararası dokümanlar içerisinde Birleşmiş Milletlerin çıkardığı 822 ve 853 sayılı kararların önemi vardır. Bu kararlara göre işgalci güçlerin işgal ettikleri yerden şartsız ve acilen geri çekilmesi gerekmektedir. (Suleymanlı, 2021:6-10)

“Dağlık Karabağ sorununa ilişkin Güvenlik Konseyi Başkanı tarafından yapılan 1993 yılı 29 Ocak, 1 ve 6 Nisan tarihli açıklamalarına dayanarak, Genel Sekreter 14 Nisan 1993 tarihli raporunu dikkatle inceleyerek, Ermenistan Cumhuriyetiyle Azerbaycan Cumhuriyeti arasında ilişkilerin gergin olmasıyla ilgili ciddi endişesini belirterek, Silahlı askeri operasyonların genişlemesini ve özellikle yerel ermeni güçlerinin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kelbecer bölgesine son saldırısını heyecanla kaydederek, böylesi bir durumun bölgede barış ve güvenliğe tehlike oluşturmasından rahatsızlık duyarak, Büyük ölçüde sivil kişilerin yerlerinin değişmesi ve bölgede, özellikle Kelbecer ilinde, olağanüstü içler acısı durumla ilgili ciddi endişesini belirterek, Bölgede tüm devletlerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygıyı bir kez daha teyit ederek, ayrıca, uluslararası sınırların hep aynı kalmasını ve toprak elde etmek amacıyla güç kullanımının mümkünsüzlüğünü bir kez daha belirterek, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği toplantısı çerçevesinde gerçekleştirilen barış sürecini desteklediğini beyan ederek ve silahlı askeri operasyonların genişlenmesinin bu süreç için yıkıcı sonuç verebileceğinden derinden rahatsızlık duyarak,

1. *Uzun süreli, devamlı ateşkesin sağlanması amacıyla tüm askeri operasyonların ve düşmanlık eylemlerinin derhal durdurulmasını, ayrıca tüm işgalci güçlerin Kelbecer ilinden ve Azerbaycan'ın diğer zamanlarda işgal edilmiş bölgelerinden derhal çıkarılmasının önemini belirtmektedir;*

2. *Sorunun Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Minsk Grubu barış süreci çerçevesinde çözülmesi amacıyla taraflara görüşmeleri hemen yeniden başlamağa ve sorunun barış yoluyla çözümünü zorlaştıran herhangi hareketlerden kaçınmalarını istemektedir;*

3. *Sivil nüfusun acılarını dindirmek için bölgede, özellikle çatışma sırasında hasar gören bölgelerde insan yardım amacıyla çalışan uluslararası kuruluşların engelsiz çalışmasını istemektedir. Tüm tarafların uluslararası insan haklarının ilke ve kurallarına uymaları gerektiğiyle alakalı onları uyarmaktadır;*

4. *Genel Sekreter Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Dönem Başkanı, ayrıca Toplantı başkanının Minsk Grubu Eş Başkanına danıştıktan sonra*

bölgede, özellikle Azerbaycan'ın Kelbecer ilindeki son durum değerlendirilmelerini Konsey'e rapor olarak sunmasını talep etmektedir;

5. Sorunla ilgili uğraşlar etkin bir biçimde sürdürülmesine karar verilmiştir

Ve 3205 Nolu oturumda oybirliğiyle kabul edilmiştir. ¹

---

¹ Güvenlik Konseyi'nin 1993 yılı resmi raporları kırk sekiz yılı, 1993 yılının nisan, mayıs ve haziran ayları için ek , belge s/25600 .

Erişim Adresi: http://www.azerbaijan.az/portal/karabakh/documents/documents_a.html.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KGAÖ'NÜN İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞINDAKİ ROLÜ

Günümüz küresel dünyasında, güvenlik ülkeler için vazgeçilmez bir unsur halindedir. Ülkeler sadece farklı ülkelere karşı güvenlik sistemi geliştirmemektedir. Aynı zamanda devlet dışı aktörlere ve devlet içindeki ayrılıkçı gruplara yönelik önlemler geliştirmelidir. Bu güvenlik önlemleri ister küçük ister büyük ölçekte olsun her zaman yoğun çaba gerektirmektedir. Kolektif güvenlik örgütleri ise devreye burada girmektedir. Güvenlik sorunlarına yönelik arayışta olan ülkelerin güçlerini birleştirerek kolektif güç oluşturmaktadır. Kolektif güvenlik örgütlerin, kolektif güçleri tehditlere yönelik caydırıcı niteliktedir.

Çalışmanın bu kısmında, Ermenistan ve Azerbaycan arasında otuz yılı aşkın süredir süren çatışmaların aktif savaş fazına döndüğü İkinci Karabağ Savaşında Ermenistan'ın üyesi olduğu Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütüne resmen müracaat etmesi ile başlayan süreçten bahsedilecektir. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü daha önce herhangi bir sahada uygulama gerçekleştirmemişti. Hem bu sebepten hem de KGAÖ'nün savaş zamanında herhangi bir savaş stratejisi ile ilgili belge yayınlamadığından tutum ve davranışlarını önceden tahmin etmek zor olabilir.

4.1. KGAÖ'nün İkinci Karabağ Savaşı Zamanı Tutum ve Davranışları

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü bu sorunun çözümünün silahlı veya saldırgan yöntemler yerine barışçıl çözümler ile çözülmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Hatta bu sorunun çözümünde kendisi çok fazla sorumluluk altına girmeyerek, bu sorun için AGİT Minsk Grubunu öne sürmüştür. AGİT Minsk Grubunun uluslararası kabul görmüş olması nedeni ile, sorunun çözümünde uluslararası arenada kabul görmüş bu grubun sorumluluk alması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak bu tamamen süreci gereksiz uzatmaktır. Çünkü AGİT Minsk Grubu çerçevesinde bu soruna uzun yıllar çözüm getirilememiştir.

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü, Kenneth Waltz'ın *neo-realist* teorisi çerçevesinde bölgede ki aktörleri ve arkalarındaki güçleri iyi bir biçimde görmektedir.

Azerbaycan'ın artık yalnız başına olmadığını, süre gelen yıllar boyunca kendisine destekçiler bulduğunu ve askeri gücünün daha fazla olduğunu görmekteydi.

Örgütler de devletler gibi varlığının istikrarı için kararlar alıp yürütmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün rasyonel bir seçim yaptığı görülmekteydi. Rasyonel seçim teorisinin temel prensibi kapsamında, herhangi bir kararın veya stratejiye yönelik seçim yapılmasına değer olup olmadığı üzerinde senaryo kurgulanmış, örgüt için maliyet ve fayda analizi neticesinde Ermenistan'a silahlı destek vermek örgüte her anlamda negatif reaksiyon olarak dönecekti. Ermenistan resmi müracaatına rağmen örgütün desteğini alamamış, İkinci Karabağ Savaşındaki yenilgisini de bu sebebe bağlamıştır.

4.2. Azerbaycan'ın Diplomatik Manevraları

Dağlık Karabağ sorumlunun kökeni Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin son yıllarında ortaya çıkmıştır bu sorunu kaynağı şüphesiz ki Sovyetlerin son zamanlarında uyguladığı yeni liberal düzeltimlerdir. Bu liberal düzeltimler; yeniden yapılanma, açıklık saydamlık ve yeni düşünce gibi senaryolar üzerine kurgulanmıştır. Dağlık Karabağ sorunu Sovyetler zamanında bir iç karışıklık olarak görülmekteydi ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bu Azerbaycan ve Ermenistan arasında milli egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağımsızlık gibi konularla entegre bir biçimde çatışmaya dönüşmüştür. İki ülkenin Sovyetler Birliği'nde olduğu zaman diliminde Karabağ'ın Azerbaycan'dan koparılarak Ermenistan'a bağlanma gerekçesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği anayasasını aykırı bir durumdu çünkü bir birlik cumhuriyetinin toprağının kendi rızası olmadan değiştirilemeyeceğine dair bir hüküm mevcuttu. (Kasım ve dğr, 2011:5-6)

İki ülke arasında yıllarca sürüp giden çatışma ortamında Ermenistan'ın tutumları çerçevesinde ortak bir uzlaşmaya varılamamıştı. 1. Karabağ Savaşı'ndan sonra Azerbaycan'ın topraklarının önemli kısımları işgali altındaydı ancak Azerbaycan önemli diplomatik hamleler yaparak sahip olduğu stratejik ve jeopolitik konumun avantajları çerçevesinde ve aynı zamanda yeraltı zenginliklerini kullanarak diğer ülkelerle uluslararası ilişkiler bağlamında ilişkilerini kuvvetlendirmiştir.

Haydar Aliyev'in desteklediği sürdürülebilir ve kalkınmacı siyaset politikası ile birlikte küresel devletlerle eşgüdümlü bir biçimde ilişkiler geliştirilmiştir. Ve Azerbaycan'ın tam bağımsız işgalden uzak bir biçimde yönetilmesi için bu ülkelerden

destek almayı amaçlamıştır. Küresel ölçekteki bu büyük güçler ile birlikte ekonomik yatırımların temeli atılmıştır. 2000'li yıllara geldiğimizde ki Azerbaycan daha bağımsızlığını kazananı yirmi yıl olmuş idi yavaş yavaş bu ekonomik yatırımlar hayata geçirilmeye başlanmıştı ve bunun sonucunda Ermenistan'ın yayılmacı işgalci politikaları ve Rusya'nın arka güç olarak Ermenistan'a verdiği desteği bir kenara bırakan Azerbaycan topraklarını işgalden kurtaracak duruma gelmek için çabalamış ve bunun için yatırımlar gerçekleştirmiştir.

Azerbaycan'ın diğer ülkelerle olan ikili ilişkilerini geliştirmek için yoğun bir çaba içerisinde olduğunu söylemiştik bu ülkelerin arasında Türkiye önemli bir konuma sahipti çünkü iki ülke arasında tarihsel köken ortaklığı var idi ve aynı zamanda coğrafi sınır komşuları idi. Türkiye ile yıllar içerisinde büyük İpek yolu projesinin canlandırmak, Bakü Tiflis Erzurum doğalgaz hattının yapılması Bakü Tiflis Kars demiryolunun yapılması gibi projeler iki ülke arasındaki ilişkileri daha da kuvvetlendirmiştir. Azerbaycan'ın zaman içerisinde hem siyasi hem ekonomik hem diplomatik ilişkilerini diğer ülkelerle geliştirilmesi, İkinci Karabağ Savaşında aldığı zaferde büyük bir rol oynamaktaydı. Çünkü artık Orta Asya bölgesindeki güç dengesini değiştirmekte, aktörlere yeniden kartlar dağıtılmıştı. Buna bağlı olarak o bölgede faaliyet gösteren örgütler içinde diğer ülkelerin oluşturabileceği güç caydırıcı bir hale gelmiştir. Bu hususlar kapsamında Azerbaycan'ın otuz yılı aşkın süredir yerinde saymayıp yukarıda bahsedilen ve buna benzeyen hamleleri ile geliştirdiği politikalar neticesinde ülkesini güçlü bir konuma getirmiş ve en önemli şehirlerinin işgal altından kurtarılmasını sağlamıştır. Ve en önemlisi Azerbaycan yıllardır süren işgalci ve saldırgan tehditlere artık göz yummamakta, ulusal güvenliği ve toprak bütünlüğü için savaşarak, milli mücadele ruhunu canlandırmaktadır. (Hasanoğlu, Memmedov, Maharramov, 2020:522-529)

4.3. İkinci Karabağ Savaşının Uluslararası Etkileri

İkinci Karabağ Savaşı'ndan sonra çatışma bölgesinde önemli bir kırılma meydana gelmiştir ve aktörlerin politikaları yeniden oluşmuştur. Özellikle sorunun başından beri dış güç olarak hareket eden Rusya'nın olaya yönelik politikası barış gücü olarak bölgede yer alması üzerine kurgulanmıştır. Yıllar boyunca Ermenistan'ın arkasında olan Rusya'nın Paşinyan yönetiminin Amerika ve batıya yönelik yakın politikaları neticesinde Rusya tarafından Ermenistan'a karşı yaptırılan bir yaptırım olarak da görülebilir. Bir nevi Rusya uluslararası arenada Ermenistan'a kendi gücü

olmadan ne kadar zayıf ve savunmadan uzak olduğunu bir kez daha göstermiştir. Ermenistan yıllar içerisinde Rusya'dan uzaklaşıp batı yanlısı bir politika izlerken sonuçlarının böyle olacağını tahmin edememiştir. Rusya İkinci Karabağ Savaşı'nda öyle bir noktada müdahale etmiştir ki Ermenistan'ı tamamen yıkılmasını ya da yok olmasını engellerken eleman yönetimini kendisine bağlamış ama aynı zamanda Bakü ile olan ilişkilerine zarar vermemiştir. Rusya'nın barış gücü altında Azerbaycan'da varlığını devam ettirmesi Moskova açısından jeopolitik konumunu daha önemli bir yere taşıdığını göstermektedir. Aslında Rusya en başından beri Ermenistan'ın desteklerken öyle bir noktada güç dengesinde kendini geri plana çekmiştir ki hem Azerbaycan'ın yanında gibi gözükmüş hem de Ermenistan'ın kendisine bağlamıştır ve böylelikle Güney Kafkasya bölgesindeki hakimiyetini daha da arttırmıştır.

İkinci Karabağ Savaşı'nın uluslararası arenadaki etkinliğine baktığımızda öne çıkan diğer bir ülke ise Türkiye'dir. Türkiye Azerbaycan'a sağladığı modern mühimmat ve silah tedariki ile birlikte Azerbaycan'ın Savaşı kazanması rol oynamıştır. Azerbaycan ile olan tek millet iki devlet anlayışı ile yola çıkılan motto üzerine ilişkiler bu çerçevesinde daha da kuvvetlenmiş yeni bir soluk ile daha da yakın ilişkiler kurulacağını sinyalleri verilmiştir. Ermenistan'ın Osmanlı imparatorluğu döneminden beri Türkiye üzerinde uluslararası kamuoyunda yarattığı provokasyonlar neticesinde Türkiye de Azerbaycan'a benzer bir kader yaşamaktaydı çünkü haklı olduğu bir davada yalan ve yanlış provokasyonlar neticesinde uluslararası hukukta haklılık konumunu bulamıyordu. Ancak İkinci Karabağ Savaşı'ndan sonra kurulan müzakere masasında Türkiye ve Rusya'nın gözlemci olarak çıkması artık Ermenistan'a karşı açık açık bir uyarı niteliğindedir: Ermenistan'ın provokasyonları artık kayıt altına tutulacak ve uluslararası hukukta daha çok yer bulacaktır.

İran'ın özellikle 2 Karabağ Savaşı'ndan önce bölgedeki ticari avantajları elle tutulur kadar elle tutulacak derecede yüksekti ancak İkinci Karabağ Savaşı'ndan sonra kara yolunun kesilmesi, zengin zor koridoruna Rus kuvvetlerinin yerleşmesi gibi sebeplerden ötürü İran'ın ticari faaliyetleri bu bölgede azalışa geçmiştir.

İkinci Karabağ Savaşı'nın pek çok uluslararası etkisi mevcuttu. Bunlardan ilki Karabağ sorununu çözmek için kurulmuş AGİT Minsk grubunun yıllardır bu soruna yönelik hiçbir şekilde çare bulamamasına rağmen Azerbaycan'ın bu sorunu kırk dört günde çözmesi büyük yankı uyandırmıştır. Aynı zamanda AGİT Minsk grubu içerisinde

özüm bulucu olarak bulunan ABD, Rusya ve Fransa'dan, Washington ve Paris yönetimi İkinci Karabağ Savaşı'nda oyun dışı kalmıştır. Diğer bir önemli etkisi ise Türk savunma sanayi ürünlerine yönelik ilginin artmasıdır. Çünkü İkinci Karabağ Savaşı'nda kullanılan SİHA'lar büyük bir başarı elde etmiştir ve uluslararası arenada Türkiye'nin ürettiği modern silah sanayi envanteri tüm dünyaya gösterilmiştir. Bundan sonra doğabilecek çatışmalar için ilgi çekici bir hale gelmiştir. Diğer bir uluslararası etkisi ise Türk Azerbaycan iş birliğinin kazandığı zaferin Türk ve İslam dünyasında büyük bir karşılık bulmuştur. Mağduriyet yaşayan veya bu tarz çatışma ortamlarında bulunan ülkeler buna nasıl son verebileceklerini gözleriyle görmüştür. Aynı zamanda Türkiye'nin sınır komşularına yönelik yürüttüğü politikalar neticesinde açılan cephelerden biri daha başarıyla son bulmuştur (Pirinçi, Ataman, 2021:222-225).

SONUÇ

Ermenistan ile Azerbaycan arasında dağlık Karabağ sorunu anlatıldığı üzere tarihsel geçmişi olan uzun bir süreçtir Ermeni tarafının kendi toprakları olmayan yerlerde hak talep etmeleri, işgalci ve saldırgan tavırları neticesinde olay büyümüştür. Aynı zamanda Rusya'nın eski Sovyetler Birliği zamanındaki hakimiyetine tekrar elde etmek için ve buralardaki nüfusunu gücünü korumaya yönelik Ermenistan'ı destekleyen politikaların neticesinde çatışma daha da vahşi bir hale gelmiştir. Batının bu bölgeler üzerimde kurguladığı senaryolar neticesinde, yeraltı zenginliklerini kullanmak niyetlilerinde olmaları sebebiyle bu bölgedeki çatışmada gizli aktüel rolü stlenmekteydiler. Bölgede ki çatışma ortamının giderilmesi için kurulan grubun haksızlıklar karşısında susması, barışil çözümler üretememesi, tarafları yeterince ikna edememesi üzerine 30 yılı aşkın bir çatışma ortamı yaşanmıştır. Unutulmamalıdır ki bu sorunu zmemek için kurulan kuruluşlar veya örgütler sorunu zmemek yerine sorunu daha da fitillemişler Ermenistan'ın davranışlarına göz yummuşlar.

İkinci Karabağ savaşı sadece askeri bir mücadele olmamakla birlikte aynı zamanda Azerbaycan'ın bu süre zarfında benimsediği stratejinin kazananı olduğu göstermektedir. Azerbaycan yönetiminin yıllar içerisinde askeri gücünü hem nitel hem nicel olarak arttırması ve aynı zamanda ulusal ve küresel ulusal ve bölgesel ölçekte ikili ilişkilerini geliştirmesi bu savaşa ciddi hazırlandığını göstermektedir. Çalışma konumuzun önemli bir kısmı olan, Kolektif Güvenlik Antlaşması rgt'nün de bölgedeki dengeleri gözeterek Ermenistan'ın resmen yardım talebine olumlu cevap vermemesini *realpolitik* erevesinde değerlendirebiliriz.

Burada önemli diğer faktör, İkinci Karabağ savaşının Azerbaycan'ın uluslararası düzeyde kabul edilmiş, *de jüri* egemen topraklarında yürütülmesidir. Nitekim KGAÖ'nn kuruluş prensibinde ye devletlerin uluslararası kabul edilmiş toprak bütünlüğüne herhangi bir tehdit ortaya çıktığında, dolayısıyla ye devletlerden herhangi birinin saldırıya uğramasına istinaden diğer ye devletlerin üzerine yükümlülük düşmesi esas alınmaktadır. İkinci Karabağ Savaşı zamanı BM Genel Kurulunun daha önce de Ermenistan'ın tutum ve davranışlarını kınadığı ve kayıtsız şartsız Azerbaycan topraklarında Ermenistan Silahlı Kuvvetlerinin çıkarılmasını talep eden 4 bildirgesi de Azerbaycan tarafının savunmasının meşruiyetini sağlamış, KGAÖ'nn müdahalesi için herhangi esas kalmamıştır. Savaş süresince KGAÖ'e ye

devletlerin liderleri de farklı platformda ve farklı zamanlarda bunu dile getirmiş ve KGAÖ'nün müdahalesi için meşru zeminin olmadığını belirtmişler.

Öte yandan, Azerbaycan'ın ve Azerbaycan aracılığıyla Türkiye'nin KGAÖ'e üye olan diğer devletlerle yakın stratejik ilişkiler kurması, ekonomik hamlelerin artması, bölgesel ve uluslararası düzeyde kurulan partnerlikler diğer üye devletlerin supranatural ilişkiler ağında rasyonel tercihe yönelmelerini de sağladığını söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Aleksovski, S., Bakreski, O., Avramovska, B. (2014). Collective Security – The Role of International Organizations – Implications in International Security Order. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 5(27). 274-282
- Alemdar, A. (2019). Güney Osetya Savaşı Erişim Adresi: <https://www.defenceturk.net/guney-osetya-savasi>
- Aliyev, T. (2006). Dağlık Karabağ Sorunu ve Uluslararası İlişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Anadolu Ajansı. (2019). 5 Soruda Keşmiş Sorunu Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/15183>
- Aslanov, H. (2009). Bağımsız Devletler Topluluğu Üyesi Devletlerin Topluluğa Farklı Yaklaşımların Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Baimuratov, B. (2014). Orta Asya’da Bir Güvenlik Örgütü Olarak Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi: İstanbul.
- Cihangir, M. (2018). Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne Giriş. *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences*, 1(1), 1-4
- Collective Security: Meaning, Nature, Features and Criticisms.(2022).
- Dağlık Karabağ Çatışması Ana Hatları. (2020). Erişim Adresi: <https://www.diplomatikstrateji.com/daglik-karabag/>
- Demir, İ. (2017). Çatışma ve Çatışmaya Yaklaşım Yöntemlerinin Teorik Çerçevesi. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 5(1), 1-53.
- Demiray, M., İşcan, İ.H. (2008). Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 141-170.
- Doucet, İ. (1997). Conflict Transformation. *Medicine, Conflict and Survival*, 13(3), 175-194
- Erişim Adresi: https://insamer.com/tr/27-yil-donumunde-hocali-katliami_172.html
- Erişim adresi: <https://www.yourarticlelibrary.com/international-politics/collective-security-meaning-nature-features-and-criticisms/48490>
- ErişimAdresi:http://www.azerbaijan.az/portal/karabakh/documents/documents_a.htm

- Güler, M.Ç. (2020). Dağlık Karabağ Çatışması: Azerbaycan- Ermenistan İlişkilerinde Bir Kırılma Mı? Erişim Adresi: <https://www.setav.org/5-soru-daglik-karabag-catismasi-azerbaycan-ermenistan-iliskilerinde-bir-kirilma-mi>
- Güvenlik Konseyi'nin 1993 yılı resmi raporları kırk sekiz yılı, 1993 yılının nisan, mayıs ve haziran ayları için ek , belge s/25600 .
- Hakyemez, O. (2019). Geçmişten Günümüze Dağlık Karabağ Sorunu ve Bölgenin Geleceği. *Yüksek Lisans Tezi*, Giresun Üniversitesi: Giresun.
- Hasanoğlu, M., Memmedov, A., Maharramov, B. (2020). İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Azerbaycan-Türkiye İlişkileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3), 522-529.
- Hula, E. (1957). *Fundamentals of Collective Security*. The Johns Hopkins University Press, 24(1), 1-36
- İsrail-Filistin Sorununun Tarihçesi. (2017). Erişim Adresi: <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/192219-israil-filistin-sorununun-tarihcesi-1897-den-2021-e>
- Kasım, K., Demirtepe, T., Özhan, G., Özdal, H., Özertem, H.S., Şiriyev, Z., Kılıç, G., Turgut, A. (2011). Dağlık Karabağ Sorunu Dar Alanda Büyük Oyun. USAK Avrasya Araştırmaları Merkezi: Ankara.
- Kavak, H.Z. (2019). 27.Yıl Dönümünde Hocalı Katliamı.
- Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ). (2022). Erişim Adresi: <https://tr.sputniknews.com/20161101/KGAO-Rusya-1025584074.html>
- Mustafalı, S. (2020). Stratejik- Diyalog Modeli Kapsamında Dağlık Karabağ Sorununa Çözüm Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi: Sakarya.
- Nalçacı, E. (2020). Çin- Tayvan Sorunu Nasıl Çözülecek? Erişim Adresi: <https://haber.sol.org.tr/yazar/cin-tayvan-sorunu-nasil-cozulecek-15514>
- NATO Nedir? .(2022). Erişim Adresi: https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html
- Paşa, E. (2021). Karabağ Sorunu: Tarihi Gerçekler, Jeopolitik Çıkarlar ve Çözüm Süreci. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 192-215.
- Petek, F. (2020). Atlantik-Avrasya- Avrupa Üçgenin Kırım İlhakı Erişim Adresi: <https://www.stratejikortak.com/2020/09/kirim-ilhaki-analiz.html>
- Pirinççi, F., Ataman, M. (2021). Çıkmazdan Çözüme Karabağ Sorunu. Seta: İstanbul.
- Sandıklı, A. (2022). Uluslararası Örgütler. *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*. Erişim Adresi: <https://slideplayer.biz.tr/slide/2924791/>
- Suleymanli, J.E. (2021). Dağlık Karabağ Sorununun Uluslararası Hukuk Boyutu. Yüksek Lisans Tezi. Azerbaijan State University of Economics: Bakü.

Tüysüzoğlu, G. (2017). Rusya Dış Politikasının Etkin Silahı: Donmuş atışma Bölgeleri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(26),185-219

Yalçınkaya, E., Tuğlu, D. (2019) Avrasya Stratejileri: İlişkiler, Örgütler, Politikalar. Astana Yayınları: Ankara.

Yesevi, .G. (2013). Orta Asya'da İş birliği ve Bütünleşme: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği. *Küresel Eğilimler Serisi*.

